

52. Kâdirî tarikatına mensup divan sahibi sûfî şairler ve divanlarındaki dinî-tasavvufî türler üzerine bir inceleme¹

Edibali KARABIYIK²

APA: Karabiyik, E. (2023). Kâdirî tarikatına mensup divan sahibi sûfî şairler ve divanlarındaki dinî-tasavvufî türler üzerine bir inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (37), 852-885. DOI: 10.29000/rumelide.1406062.

Öz

Tasavvuf şiiri, sûfilerin bağlı oldukları tarikatların usûllerine göre rûhî tekâmüllerini sağlamaya çalıştıkları aşamalarda yaşadıkları tecrübeleri ya da İslâm dininin hakikatlerini anlatmak amacıyla şiiri seçmeleri sonucu meydana gelmiştir. Tasavvufî şiir geleneği içerisinde önemli şahsiyetler yetiştirmiş olan Kâdirî tarikatına mensup divan sahibi şairlerin hayatları, eserleri ve divanlarındaki dinî-tasavvufî türler, çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Kâdiriyye'nin Anadolu topraklarında Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî (ö.874/1469-70) tarafından ilk kez temsil edilmeye başlandığı 15. yüzyıl ile tarikat faaliyetlerinin yasaklandığı 30 Kasım 1925 tarihi arasında, bütün Osmanlı coğrafyasındaki Kâdirî ocaklarından yetişmiş ve Türkçe divanı günümüze ulaşmış şahsiyetler çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmanın amaçlarından ilki, tasavvuf edebiyatının Mevlevîlik, Bektâşîlik, Halvetîlik gibi belli tarikat zümrelerinin oluşturduğu bir edebiyat olduğu, diğer tarikatların bir zümre oluşturacak sayıda divan sahibi şair yetiştiremedikleri düşüncesinin etraflıca bir araştırma yapılmadan ileri sürülmüş olduğunu ortaya koymaktır. Çalışmanın diğer amaçları ise Türk tasavvuf şiiri üzerinde etkili olmuş tarikat teşekkülleriyle ilgili yapılacak yeni çalışmalara zemin hazırlamak, tasavvuf şiiri kapsamında ele alınan edebî türlerin sadece belli tarikatların uhdesinde olduğuna yönelik oluşturulan algıyı değiştirmek ve bu konudaki tartışmaların daha sağlam bir zemine oturmasına katkıda bulunmaktır. Çalışma, divan sahibi Kâdirî şairlere ve divanlarındaki dinî-tasavvufî türlere yönelik kısa bilgiler vermesi, araştırmacılara daha net değerlendirmeler yapma imkânı sağlayacak olması yönünden de önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk şiiri, tasavvuf edebiyatı, Kâdirîlik, dinî-tasavvufî türler

¹ **Beyan (Tez):** Bu makale, yazar tarafından Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı olarak 3 Nisan 2023 tarihinde savunması yapılan "Türk Şiirinde Kâdirî Gelenek" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %8

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 05.11.2023-**Kabul Tarihi:** 20.12.2023-**Yayın Tarihi:** 21.12.2023; **DOI:** 10.29000/rumelide.1406062

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Dr., Mili Eğitim Bakanlığı, Türkçe Öğretmeni / Dr., Ministry of National Education, Turkish Teacher (Bursa, Türkiye), edibalikarabiyik@gmail.com, **ORCID ID:** 0000-0003-3709-5472, **ROR ID:** https://ror.org/00jga9g46, **ISNI:** 0000 0001 2179 4856, **Crossreff Funder ID:** 501100013898

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

A study on the Sufi poets who have divans belonging to the Qadiri sect and the religious-mystical genres in their divans³

Abstract

Sufi poetry emerged as a result of Sufis choosing poetry to describe their experiences during the stages when they were trying to achieve their spiritual evolution according to the methods of the sects they were affiliated with, or to explain the truths of the Islamic religion. The subject of the study is the lives, works and religious-sufistic genres in the divans of the divan poets belonging to the Qadiri sect, who raised important figures within the mentioned Sufi poetry tradition. Between the 15th century, when Qadiriyya was first represented by Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî (d.874/1469-70) in Anatolian lands, and the date of 30 November 1925, when the activities of the sect were banned, the personalities who were educated in the Qadiri quarries throughout the Ottoman geography and whose Turkish divan has survived to the present day were included in the study. The first aim of the study is to reveal that Sufi literature is a literature created by certain groups of sects such as Mevlevi, Bektashism and Halvetism, and that the idea that other sects cannot raise enough divan poets to form a group has been put forward without a detailed research. Other aims of the study are to prepare the ground for new studies on the sect organizations that have been influential on Turkish Sufi poetry, to change the perception that the literary genres discussed within the scope of Sufi poetry are the responsibility of only certain sects, and to contribute to the discussions on this subject being placed on a more solid ground. The study is also important in that it provides brief information about the Qadiri poets who owned divans and the religious-mystical genres in their divans, and will enable researchers to make clearer evaluations.

Keywords: Turkish poetry, sufi literature, Qadiriyya, religious-sufistic genres

Giriş

Kâdiriyye tarikatı; İslam dünyasında *Gavs-ı Âzam*, *Bâz-ı Eşheb* ve *Muhyiddin* gibi lakaplarla tanınan Seyyid Abdükâdir-i Geylânî'ye (ö. 561/1166) nispet edilen ve dünya üzerinde en yaygın olan tarikatların başında gelmektedir (Tek, 2017: 285). Kâdiriyye'nin Anadolu topraklarıyla tanışması henüz Abdülkâdir-i Geylânî hayattayken gerçekleşmiştir. Geylânî, hac vazifesini edâ ettiği sırada Yemenli Abdullah el-Esedî (ö.620/1123) isimli bir kişi kendisine biat etmiş, daha sonra ise Anadolu'ya gelmiştir. Burada uzun bir süre kalan el-Esedî bir de zâviye yaptırmıştır. Ancak onun zâviyesini Anadolu'nun hangi bölgesinde kurduğuna ve kendisinden kimlerin inâbe aldığına yönelik bir bilgi mevcut değildir (Çakır, 2006: 232-233). Kâdirî tarikatının müesses bir şekilde Anadolu'da temsil edilmeye başlanması 15. yüzyılda Eşrefoğlu Rûmî (ö.874/1469-70) eli ile gerçekleşmiştir. Eşrefoğlu Rûmî ile Bursa bölgesinde yayılmaya başlayan Kâdirîlik; 17.yüzyılda da İsmâil-i Rûmî (ö. 1041/1631) ile İstanbul'da ve Rumeli topraklarında

³ **Statement (Thesis):** This article is derived from the author's doctoral dissertation titled "Kâdirî Tradition in Turkish Poetry" defended by the author on 3 April 2023 at Bursa Uludağ University, Institute of Social Sciences.

It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 8

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, Article Registration Date: 05.11.2023-Acceptance Date: 20.12.2023-Publication Date: 21.12.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1406062

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Adres | Address

temsil edilmeye başlanmıştır. 15. yüzyılda Anadolu’da, 17. yüzyılda da İstanbul’da yayılmaya başlamasıyla birlikte başta İznik, Bursa ve İstanbul olmak üzere Osmanlı coğrafyasında art arda birçok Kâdirî tekkesi açılmıştır. Bu tekkelere müntesibi olan dervişler ve şeyhler arasında, yaşadıkları vecd hâlinin coşkunu anlatmak ya da tarikatın temel öğretilerini, dinî hakikatleri, nasihatleri ve tarikatın seyrusülûk yöntemlerini izah etmek maksadıyla şiire müracaat edenler olmuştur. Şiir yazarların kimisi bir beyitle iktifa etmiş, kimileri birkaç nutuk yazmış, kimileri divan tertip etmiş, kimileri de didaktik içerikli müstakil manzum eserler kaleme almışlardır. Makalenin konusu divan sahibi Kâdirî şairler olduğu için iki bölümden oluşan çalışmaya yönelik araştırmalar da o doğrultuda yapılmıştır. Bu itibarla, 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadarki periyot içerisinde biyografik kaynaklarda yapılan araştırmalar neticesinde elli altı tane Kâdirî şairin divan sahibi olduğu tespit edilmiştir. Ancak bunların yirmi altı tanesinin divanları kaynaklarda zikredilmesine rağmen günümüze ulaşmamıştır ya da henüz bulunamamıştır. Dolayısıyla otuz tane Kâdirî şairin divanı elimizde mevcuttur. Yapılan veya yapılacak olan yeni araştırmalarla bu sayısının artması muhtemeldir. Bu divanların birçoğu latinize edilmiş, üzerlerinde yüksek lisans ve doktora seviyesinde çalışmalar yapılmıştır. Bir kısmı da kitap olarak yayımlanmıştır. Şiirlerin tespitinde bu eserlerden faydalanılmış, faydalanılan eserler dipnotlarda belirtilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde divanı günümüze ulaşmış otuz Kâdirî şairin kısa biyografilerine yer verilecektir. Kaynaklarda divanı olduğu belirtilen ancak divanı günümüze ulaşmamış/henüz ortaya çıkarılmamış olanlar ise birinci bölümün sonunda yer alacak bir tabloda gösterilecektir. İkinci bölümde ise söz konusu bu otuz divanın içerisinde bulunan dinî ve tasavvufî türlere yönelik bilgilere ve sayısal verilere yer verilecek, sonuç bölümünde ise tüm bu bilgiler ışığında genel bir değerlendirme yapılacaktır.

A. Divan sahibi Kâdirî şairler

1. 15. yüzyıl

1.1. Eşrefoğlu Rûmî (ö.874/1469-70)

Asıl ismi “Abdullah” olan Eşrefoğlu Rûmî; babası Ahmet Eşref’e izâfeten “Eşrefoğlu”, “Eşrefzâde” gibi isimlerle tanınmıştır (Hüseyin Vassaf, 2006: 100). İznik’te doğduğu bilinen Eşrefoğlu’nun doğum yılı konusunda kaynaklar arasında ihtilaf vardır. Bir kısım kaynağa göre 754/1353 yılında (Hüseyin Vassaf, 2006: 100; Mehmed Şemseddin, 1997: 86), bir kaynağa göre ise 779/1377 yılında doğmuştur (Pekolcay & Uçman, 1995: 481). Tasavvuf yoluna Emir Sultan’ın (ö. 833/1429 [?]) işaretiyle Hacı Bayram-ı Veli (ö.833/1430) eliyle girmiş, gönlünde hâsıl olan daha yüksek mertebelere erişme niyazıyla ve Hacı Bayram-ı Veli’nin yönlendirmesiyle ikinci bir tasavvufî ihtisas için Hama’ya giderek Abdülkâdir-i Geylânî’nin torunlarından Kâdirî şeyhi Hüseyin Hamevî’ye (ö.?) intisap etti. Hâmevî’den icâzet aldıktan sonra Kâdirî mürşidi olarak bu tarikatı yaymak üzere İznik’e döndü (Bursalı Mehmed Veliyyüddin, 2006: 37). İznik’te tekkesini kuran Eşrefoğlu, Kâdirî yolunun İznik ve çevresinde yayılmasını sağlayarak Eşrefiyye kolunun temellerini attı. Uzun yıllar irşat faaliyetlerinde bulunan Eşrefoğlu 874/1469 yılında İznik’te vefât etti (Mehmed Şemseddin, 1997: 88; Kara, 2010: 33-42). Şiirlerinde “Eşrefoğlu Rûmî”, “Eşrefoğlu”, “Rûmî” mahlaslarını kullanan Eşrefoğlu Rûmî; *Divan* (Güneş, 1994), *Müzekki’n-nüfus* (Uçman, 2019), *Tarikatnâme* (Eşrefoğlu Rumî, 2002) isimli eserlerin sahibidir.

1.2. Adnî (ö.878/1474)

İsmi Mahmut’tur. Ailesi, doğum yeri ve doğum tarihi hakkında kesin bilgiler mevcut değildir. Fatih Sultan Mehmet’in sadrazamlığı konumuna yükselmiş ve Mahmut Paşa olarak tanınmıştır. Osmanlı Devleti’nin teşkilatlanmasında büyük hizmetler yapmış olan Mahmut Paşa, bir sefer vesilesiyle İznik’ten geçerken Eşrefoğlu Rûmî ile görüşmüş ve kendisine intisap etmiştir. Devletin yüksek kademelerinde her devirde görülebilecek olan çekişmeler ve husumetlerden dolayı görevinden azledilen Mahmut Paşa, Yedikule zindanına atılmış ve devamında 878/1474 yılında idam edilerek kendi yaptırdığı Mahmut Paşa

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Camii haziresindeki türbesine defnedilmiştir (Ünver, 1954, s. 189; Tekindağ, 2003, s. 376; Aslan & Doğan, 2010: 39). “Adnî” mahlasıyla şiirler yazan Mahmut Paşa’nın Türkçe *Divan*’ı (Yücel, 2002) ve Farsça *Divan*’ına (Adnî Mahmûd Paşa, t.y.) ek olarak kimi mecmularda kayıtlı, müstakil eser niteliğinde olmayan Farsça inşâları da mevcuttur (Tekindağ, 2003: 377).

2. 16. yüzyıl

2.1. Abdürrahîm-i Tirsî (ö. 926/1520)

İsmi Abdürrahîm’dir. İznik yakınlarındaki Tirse köyünde doğmuştur. Doğum tarihi belli değildir. Çocuk yaşlarından itibaren Eşrefoğlu Rûmî’nin terbiyesi ve himâyesi altında büyüyen Abdürrahîm-i Tirsî onun hem damadı hem de halifesi olarak kırk sekiz sene boyunca İznik’teki dergâhta postnişin olarak irşat vazifesini yerine getirmiştir. 926/1520 yılında İznik’te vefât etmiştir (Bursalı Mehmed Veliyyüddin, 2006: 89; Hüseyin Vassaf, 2006: 104). Şiirlerinde “Abdürrahîm-i Tirsî” mahlasını kullanan Abdürrahîm Efendi’nin bilinen tek eseri *Divan*’dır (Aydoğmuş Yüce, 2010).

3. 17. yüzyıl

3.1. Kâimî (ö.1103/1691)

Asıl ismi Hasan’dır. “Kâimî Baba” lakabıyla mâruftur. Kendisi hakkındaki belgeler, Avusturya ordusunun Saraybosna’yı işgal ettiği sırada çıkan yangınlar sebebiyle yok olduğundan hayatına dair bilgiler mahduttur (Samic, 2001: 215). Mustafa Kara’ya göre Hasan Kâimî, Kâdirî tarikatının Eşrefî kolundandır (Kara, 2011: 301). Bu tespitin yerinde olduğunu anlamak için *Divan*’ındaki şiirleri okumak yeterlidir. İstanbul, Konya gibi şehirlerde bulunmuş olan Kâimî, Saraybosna’ya dönmüş ve Hacı Sinan Tekkesi’nin şeyhliğinde bulunmuştur. Hayatının sonlarına doğru muhtemelen şehrin ulemasıyla yaşadığı anlaşmazlık sonucu İzvornik’e (Zvornik) sürülen Kâimî 1103/1691 senesinde orada vefât etmiştir (Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, 2017: 152; Bursalı Mehmed Tahir, 1972: 137; Samic, 2001: 215). Hasan Kâimî’den geriye *Divan*’ı (Aydın, 2007) ve *Vâridât*’ı (Lejla, 2008) kalmıştır. Şiirlerinde “Kâimî” mahlasını kullanmıştır.

3.2. Feyzî (ö. 17.yüzyıl)

İsmi Feyzî Osman’dır. 17. yüzyılda IV.Murat devrinde İstanbul’da yaşamıştır. Hüsam Bey ismiyle tanınan ilmiyle sınıfına mensup bir şairin oğlu olduğu için “Hüsamzâde” ismiyle anılmıştır (Erverdi, 1979: 217). Tahsil hayatına dâir bir bilgi yoktur. Bazı şehirlerde kadılık yaptığı bilinmekte olan Feyzî’nin nerede ve ne zaman vefât ettiği bilinmemektedir. Bilinen tek eseri *Divan*’dır ve şiirlerinde “Feyzî” mahlasını tahallüs etmiştir (Gülнар, 1996: 10).

4. 18. Yüzyıl

4.1. Sırrî (ö. 1140/1727-28)

İsmi Mehmet’tir. İstanbul’daki Kâdirî tekkelerinden Şehremini yakınlarındaki Remlî Tekkesi’nin kurucu şeyhidir (Çakır, 2006: 463). Aslen İstanbullu olan Mehmet Efendi, “Remli Efendi” lakabıyla da tanınmıştır. Cemaleddin Server Revnakoğlu’na göre Kudüs yakınlarındaki Remle şehrinde olduğu için kendisine bu lakap verilmiştir (*Revnakoğlu Arşivi*, 185/15). Mehmet Efendi, 1140/1727-28 yılında İstanbul’da vefât etmiş ve Remli Tekkesinin haziresine defnedilmiştir. Şiirlerinde “Sırrî” mahlasını kullanan Mehmet Efendi’nin *Divan*’ından (Kurt, 2015) başka, *Divan*’ın sonuna risâle biçiminde eklenmiş *Tarikatnâme ve Nesâyih-i Mürşid-i Dervişân* (Sırrî Mehmed Kadirî, t.y.-b), *Tarîk-i Ta’bir ve Terbiyenâme-i Dervişân* (Kurt, 2020) ve *Risâle-i Tahkik* (Sırrî Mehmed Kadirî, t.y.-a) isimli eserleri mevcuttur.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

4.2. İzzî (ö.1153/1740)

İsmi İzzeddin Ahmet'tir. Kâdirî şeyhlerinden Eşref-i Sâni'nin (ö.1108/1697) oğludur. 1083/1672 senesinde Bursa'nın Barakfakih köyünde doğmuştur. Seyrüsülûkunu babasından ikmâl etmiş ve hilâfet almıştır. Devrin fâzıllarından Ayn-ı Ekber Mehmed Efendi'den (ö. 1134/1721) ilim tahsil eden İzzeddin Ahmet Efendi, Bursa'daki İncirli Dergâhı'nda seccâdenişinlik yaptığı sırada İstanbul'a giderek Sultan I.Mahmut'un meclisinde bulunmuş ve kendisinin iltifatlarına mazhar olmuştur. Yine İstanbul'da bulunduğu günlerden birinde Piri Paşazâde namında bir kişinin evinde misafirken 1153/1740 yılında vefat etmiş ve İstanbul Tophâne'de bulunan Kâdirîhâne'nin haziresine sırlanmıştır (Mehmed Şemseddin, 1997: 97-100; Hüseyin Vassaf, 2006: 107-109). İzzeddin Ahmet Efendi'nin *Enîsü'l-Cinân* (Çalık, 2009) isimli dört ciltten müteşekkil Arapça tefsiri, *Müşevviku'l-Uşşâk* (*Müşevviku'l-Uşşâk*, t.y.) isimli mev' izası ve "İzzî" mahlasıyla yazdığı tasavvufî şiirlerini havî *Divan*'ı (A. Kara, 2007) vardır.

4.3. Nehrî (ö. 1183/1768-69)

Asıl ismi Ahmet olan Nehrî Tekirdağ'da doğmuştur. Doğum yılı belli değildir. Babası, Tekirdağ'da bulunan, Kâdirî tarikatının Rûmiyye şubesine bağlı Aynî Hatun Dergâhı şeyhlerinden Suyolcuzâde Mehmet Efendi'dir. Nehrî, İstanbul Kâdirîhâne şeyhlerinden olan Ali Vâhidî'den (ö. 1178/1765) icazet alarak babasının dergâhında postnişin olmuştur (Seyyid Sırrı Ali, 1992: 128-129). Aynî Hatun Dergâhı'na birçok hizmetlerde bulunmuş olan Nehrî Ahmet Efendi, hac dönüşü 1183/1768-69 yılında Tekirdağ'da vefât etmiş ve Aynî Hatun Dergâhının haziresine defnolunmuştur (Seyyid Sırrı Ali, 1992: 130; Bursalı Mehmed Tahir, 1972: 168; Çakır, 2006: 494). Şiirlerinde "Nehrî" mahlasını kullanan Ahmet Efendi'nin tek eseri *Divan*'ıdır (Dolamaç, 2018).

4.4. Şerif (ö. 1209/1794-95)

İsmi Şerif Ali'dir. Girit adasının Kandiye şehrindeki Kâdirî tekkesinin kurucu şeyhidir. Doğum tarihi bilinmeyen ancak 18. yüzyılda yaşadığı bilinen Şerif Ali, Girit adasının Hanya şehrinde doğmuştur. Tasavvuf eğitimini Kâdirîhâne'de ikmâl ettikten sonra hilafet alarak Girit'e dönmüş ve Kandiye'deki dergâhı tesis etmiş ve 1209/1794-95 yılında vefât edinceye kadar dergâhta irşat faaliyetlerini sürdürmüştür (Çakır, 2006: 498). *Mecmû'a-i Gazeliyyât* (Erdem, 2019) isimli eserde şiirleri toplanmış olan bu zât, şiirlerinde "Şerif" mahlasını kullanmıştır.

4.5. Sırrî (ö.18.yüzyıl)

İsmi Selim'dir. Biyografik kaynaklarda hakkında bilgi yoktur. Şiirlerinde anlaşıldığına göre Kâdirî tarikatı müntesiplerinden ve Müştâk Baba'nın (ö. 1247/1832) müritlerindedir. Selim Efendi'nin şiirlerinde "Müştâk" kelimesi otuz dokuz yerde geçmektedir. Buradan onun hayatında Müştâk Baba'nın çok önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yine şiirlerinden Osmanlı sadrazamlarından Halil Hamid Paşa'nın oğlu Mehmed Nurullah Paşa (ö. 1257/1841) ile yakın ilişkileri olduğu anlaşılan Selim Efendi'nin vefât tarihi ve yeri bilinmemektedir (Sona & Keskin, 2019: 30). Selim Efendi'nin şiirlerini hâvi *Divan*'ı (Keskin, 2019) mevcuttur ve şiirlerinde "Sırrî" mahlasını kullanmıştır.

5. 19.yüzyıl

5.1. Kâmî (ö. 1217/1802[?])

İsmi Yahya Kâmî'dir. Girit adasının Hanya şehrine bağlı Suda kalesinde 1187/1773 yılında doğmuştur. Babası Molla Evliyâ isimli bir şahıstır ve Suda kalesindeki Sultânî vakıflarının kâtibidir. Hanya'da medrese ilimlerini tahsil etmenin yanı sıra, Girit'in önemli şairlerinden Nuri Osman Efendi'den (ö. 1230/1815) edebî alanda oldukça istifade etmiştir. Kâdirî şeyhlerinden Mehmet Emin Kâdirî'ye (ö.?) intisap eden Yahya Kâmî Efendi on dokuz yaşında Hanya'da gümrük kâtibi oldu ve bu görevde dokuz yıl

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

bulduktan sonra 1217/1802 yılında İstanbul'a taşındı. Bundan sonraki hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır (Nûrî Osman Hanyevî, 2006: 87-89). En önemli eseri *Divan*'ı (Akyol, 2020) olan Yahya Kâmî Efendi, şiirlerinde "Kâmî" mahlasını kullanmıştır. Bunun dışında Yahya Kâmî Efendi'nin Hanyalı Nûrî Osman'a yazdığı mensur mektupları ve tezkireleri içeren otuz varaktan müteşekkil bir eseri daha vardır. Eser, Türk Tarih Kurumu kütüphanesinde (Kâmî Yahya Efendi, t.y.).

5.2. Aşkî (ö. 19.yüzyıl başı)

İsmi Hüseyin Hüsnü'dür. Doğum yeri Girit adasının Kandiye şehridir. Doğum ve vefât tarihleri bilinmemekle birlikte 18.yy'ın sonu ile 19.yy'ın başı arasında yaşadığı yazdığı tarih manzumelerinden anlaşılmaktadır. Bir dönem, tasavvufî eğitim için İstanbul'da bulunan ve şiirlerinde "Aşkî" mahlasını tahallüs eden Hüseyin Hüsnü Efendi'nin *Divan*'ının (Alper, 2005) yanında *Divan*'ının arka kısmında manzum üç kısa mesnevî; mensur olarak da *Makâmât-ı Sûfiyye*, *Tâbirnâme*, *Risâle-i Pend-i Âşıkân* isimli eserleri de vardır (Bursalı Mehmed Tahir, 1972: 330; Kılıç, 2004: 289).

5.3. Müştâk (ö. 1247/1832)

Asıl ismi Muhammed Mustafa'dır. 1172/1758-59 senesinde Bitlis'te doğmuştur. Babası İbrahim Efendi isminde bir zâttır (Müştak Mustafâ b. İbrâhîm Bitlisî, t.y.). Nesebi, anne tarafından Abdülkâdir-i Geylânî'ye muttasıldır. İlk eğitimini dedesinden alan Mustafa Efendi, tahsiline Şems-i Bitlisî olarak da tanınan Hacı Mahmud Hoca'dan (ö. 1200/1788) devam etmiş ve ondan Arapça, Farsça öğrenmenin yanında musîkî dersleri de almıştır. Tasavvufa ise yirmili yaşlarındaiken Kâdirî şeyhi Hacı Hasan Şirvânî'nin⁴ (ö.1202/1787) gözetiminde başlamıştır. Süresi bilinmeyen bir seyrusülûkun sonunda kendisinden hilâfet almıştır. Abdülkâdir-i Geylânî'den aldığı mânevî işaretle Bağdat'a gitmiş, Bağdat'ta mûkim olan nâkibü'l-eşraftan da teberrüken hilâfet almıştır. Daha sonra Hindistan'a doğru azîmet etmiş, Serendip'te Hz.Âdem'in kabrini ziyâret ederek Hicaz'a gitmiştir. Burada Hz.Peygamber'i ziyaret ederek Hac görevini yerine getiren Mustafa Efendi, İstanbul'a gelmiş ve üç sene boyunca Hoca Neşet'in (ö. 1222/1807) muhitinde kendisinden Mesnevî dersleri almıştır. Hoca Neşet, Mustafa Efendi'ye "Müştâk" mahlasını vermiştir. Bundan sonra "Müştâk Baba diye" tanınan Mustafa Efendi, şiirlerinde de "Müştâk" mahlasını kullanmıştır. İlmi, irfânî ve şahsiyetiyle oldukça geniş bir çevre tarafından tanınan ve "Şeyhü'l-Mütehayyirîn" lakabıyla tesmiye edilen Müştâk Baba 1247/1832 yılında memleketi Bitlis'e gitmek üzere İstanbul'dan ayrılmış ancak Muş'a ulaştığında burada şehit edilmiştir. (Akot, 2011: 46-47) Müştâk Baba'nın *Divan*'ının (Özkul, 1972) yanında *Âsârü'l-Müştâk ve Esrârü'l-Uşşâk* (Uluç, 2013) isimli eserleri yayımlanmıştır. Müştâk Baba'nın kaynaklarda zikredilen ancak kayıp olan *Mektûbât-ı Kimyâ-yı Müştâk*, *Mişkâtü'l-Müştâk Mir'âtü'l-Uşşâk* ve Hüseyin Vassâf'ın bildirdiğine göre bir de *Baharnâme* adında Farsça divanı vardır (Hüseyin Vassaf, 2006: 162; 2012: 30).

5.4. Kuddûsî (ö. 1264/1848)

İsmi Ahmed'dir. Daha çok "Kuddûsî Baba", "Şeyh Ahmed", "Maraşîzâde" gibi adlarla tanınmıştır. (Fatîm Davud, 2017: 408; Bursalı Mehmed Tahir, 1972: 139-140) 1183/1769 yılında Niğde'nin Bor ilçesinde doğan Ahmed Efendi'nin babası Maraş'tan Bor'a göç ederek burayı mesken tutan Nakşibendi Şeyhi İbrahim Efendi'dir. (ö.1200/1786) Küçük yaşlarından itibaren fıtratı gereği تنها yerlerde uzlet hâlini seven Ahmed Efendi, bir yandan zâhirî ilimleri tahsil ederken bir yandan da Allah'ın zâhir ilimlerle bilinemeyeceğini düşünerek tasavvuf yoluna meyletti. İlk olarak babasından tasavvufî eğitim görek

⁴ Hüseyin Vassâf, bu zâtin Hakkârî mülhakâtından Şirolu olduğunu ve bundan kinaye olarak Şirvânî dendiğini ifade etmiştir. (Bk. Hüseyin Vassaf, 2012: 35) Ancak bu bilgi yanlıştır. Hacı Hasan Efendi, aslen Siirt'in Şirvan ilçesinin İskanbo köyünden Bitlis'e göç eden bir aileye mensuptur. Bu zât, Kâdirî şeyhi Osman Şems Efendi'nin mürşidi olan Abdurrahim Ünyevî'nin de mürşididir. (Bk. Mehmed Kemâl Gündoğdu, 1997: 52-55)

Adres | Address

Nakşî icâzeti aldı. Daha sonra ilk olarak Kayseri'ye azimet edip Nakşî şeyhlerinden Hüseyin Efendi'nin yanında başladığı seyrüsülûkuna, Turhal'a giderek Turhallı Mustafa Efendi'nin (ö.1205/1794) yanında devam etti ve ondan da icâzet aldı (Köksal, 1983: 86-90). Ancak sonradan, Kâdirî tarikatına intisap etti⁵ ve kendisine bağlı müridânı seyrüsülûk usûlünün diğer tarikatlara göre daha kolay olduğuna inandığı bu tarikatın esasları doğrultusunda yetiştirdi. Bundan sonra Erzincan, Şam, Akka ve Mısır'a seyahatlerde bulundu. Ardından Hicaz'a vâsil olarak Hac vazifesinin ardından Mekke'de bir süre ikâmet etti. Bu esnada Hira Dağı'nda birçok kere halvete girdi. 1807 ve 1810 yıllarında Ruslara karşı yapılan Şumnu seferinde katıldı. Savaş dönüşü İstanbul'a yerleşme arzusundan annesinin isteği üzerine vazgeçti ve memleketi Bor'a döndü. Bir süre sonra içindeki Allah ve Hz. Peygamber sevgisinden doğan şevkle tekrar Hicaz'a gitti ve bu gidişinde bazı kaynaklara göre Hicaz'da on yedi sene mücâvir oldu (Mehmed Süreyya, 1996: 212; İnal, 1969: 779). Zikredilen bu süre sonunda tekrar memleketi Bor'a dönen Ahmed Kuddûsî Efendi 1265/1849 senesinde Bor'un Kavaklı semtindeki evinde vefât etti. Vasiyeti üzerine Bor bezinden kefenle sarılarak defnedildi (Fatîm Davud, 2017: 498; Uludağ & Köksal, 2002: 315). Şiirlerinde "Kuddûsî" mahlasını kullanmış olan Kuddûsî Baba'nın *Divan*'ından (Kuyumcu, 1982; Doğan, 2002) başka; tasavvufî bazı meseleleri Arapça olarak izah ettiği *Hazinetu'l Esrâr ve Ganîmetü'l-Ebrâr* (Sunar, 1998); hasta yatağında birkaç yılda kaleme almış olduğu nasihatnâme türünde *Pendnâme-i Kuddûsî (Külliyât-ı Kuddûsî, t.y.)*; hayatı boyunca yaşadığı yoksulluktan dolayı çektiği sıkıntıları, ailesi ile akrabalarının karşılaştığı açlığı ve Osmanlı toplumunun 19. yüzyıldaki sosyoekonomik durumunu anlattığı *Nasâih-i Kuddûsî (Külliyât-ı Kuddûsî, t.y.-b)*; vasiyetini ve öldükten sonra nasıl defnedileceğini izah ettiği *Vasiyetnâme-i Kuddûsî* (Alıcı & Alıcı, 2019); mânevî yolla bütün müminlere verdiği zikir icâzetnâmesinin yazılı olduğu, manzum ve mensur iki bölümden oluşan *İcâzetnâme-i Kuddûsî* (Alıcı & Gedik, 2018) isimli eserleri bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Kuddûsî'nin akraba ve dostlarına hitaben yazdığı sekiz adet mektubu vardır. Bu mektuplar içerik olarak din, tasavvuf ve nasihat muhtevalıdır. Mektuplardan beşinin yazma nüshaları, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, Nu.: 2444 kayıtlı *Külliyât-ı Kuddûsî* içinde; diğer üçü de M. Asım Köksal'ın istinsah ettiği defterde bulunmaktadır (Alıcı & Alıcı, 2019).

5.5. Sırrî (ö.1294/1877)

Asıl ismi Râhile'dir. Kâdirî tarikatına mensup hanım dervişlerden olan Râhile Hanım, 1229/1814 yılında Diyarbakır'da doğdu. Diyarbakır eşrafından Ahmet Bey isimli bir şahsın kızıdır. Diyarbakırlı şâirelerden Hatice İffet Hanım'ın (ö.1277/1860) kardeşidir. İlme ve sanata önem veren bir aile muhitinde büyüyen Râhile Hanım, tahsilini Diyarbakır'da özel hocalardan dersler alarak tamamladı. Arapça ve Farça'yı bu dillerin edebiyatlarına da vâkıf olacak şekilde öğrendi. Tahir Ağazâde Bekir Bey isimli bir kişiyle evlenen Râhile Hanım'ın bu evlilikten ikisi erkek bir kız olmak üzere üç çocuğu dünyaya geldi. Kâdirî tarikatına mensubiyeti kaynaklarda açıkça belirtilen Râhile Hanım'a ait bir beyit Yusuf Kâmil Paşa'nın (ö.1293/1876) dikkatini celbedince Râhile Hanım, Paşa tarafından İstanbul'a davet edildi. Bu davet sonucu İstanbul'a giden Râhile Hanım, Yusuf Kâmil Paşa ve eşi Zeynep Hanım'ın konaklarında misafir oldu ve burada dört sene kaldı. Bu misafirlik esnasında Paşa'nın konağına gelip giden âlim ve sanatkârlarla tanışma fırsatı buldu. Böylece, İstanbul şairleri arasında şiirleriyle isminin duyuran Râhile Hanım 1294/1877 senesinde İstanbul'da vefât etti. Naaşı, Edirnekapı dışındaki Otlakçılar Mahallesiindeki Kâdirî Tekkesi haziresine defnedildi (Bursalı Mehmed Tahir, 1972: 360; İnal, 1969: 1698). Şiirlerinde "Sırrî" mahlasını kullanan Râhile Hanım'ın tek eseri *Divan*'ıdır (Açıl, 2005).

⁵ Bu durumu bir mektubunda şu şekilde anlatır: "Peder efendim sîbâ'da tevhîd-i şerîfi telkîn eyledi, çalıştım, veled-i kalb doğdu, tarikatımız Nakşî idi. Sonra ehlullah me'mûren Kâdirî tarikatından icâzet verdiler." (Köksal, 1983: 123)

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

5.6. Gulâmî (ö. 1303/1886)

Asıl ismi Abdülkâdir'dir. Kâdirî şeyhi Mûr Ali Baba'nın (ö.1301/1884) oğludur. 1271/1854 yılında Sivas'ta doğan Abdülkâdir Efendi, ilk tahsilini babasından ve Altınoğlu (Altınboğa) Hoca Mehmet Efendi'den aldı. Daha sonra Sivas'ın tanınmış âlimlerinden Ehrâmîzâde Hoca Mehmet Efendi'nin derslerine devam ederek kendisinden icâzet aldı (Bursalı Mehmed Tahir, 1972, s. 137; İnal, 1969: 470; Çelik & Çelik, 2010: 98). Abdülkâdir Efendi, henüz on altı yaşındayken babası Mûr Ali Efendi'yle birlikte Kerkük'e gitti ve burada babasının şeyhi Abdurrahman Hâlis Talebânî'nin (ö.1275/1859) yerine postnişin olan oğlu Şeyh Ali Talebânî eliyle Kâdirî tarikatına intisap etti. Genç yaşlarından itibaren çevresinde sevilen, sayılan bir kişi olan Abdülkâdir Efendi, o dönemde Sivas valiliği yapan Sırrı Paşa (ö. 1313/1895 ve Abidin Paşa (ö.1323/1906 gibi edebiyatla iç içe olan devlet erkânı kendisinin yüksek ilmi birikiminden istifâde ettiler (Çelik & Çelik, 2010: 99). Kısa hayatının farklı dönemlerinde çeşitli memuriyetlerde de bulunan Abdülkâdir Efendi Sivas'ın ilk maarif müfettişlerinden oldu ve ardından bir süre öğretmenlik yaptı. Babasının 1301/1884 yılında vefâtı üzerine Sivas'taki Kâdirî Tekkesinin postnişini olan ve yaklaşık üç yıl boyunca irşat faaliyetlerini yürüten Abdülkâdir Efendi 1303/1886 yılında henüz otuz iki yaşındayken vefât etti. Şiirlerinde "Gulâmî" mahlasını tahallüs eden Abdülkâdir Efendi'ni *Divan*'ının (Toparlı, 1992; Abdülkâdir Gulâmî, 2009) yanında bir de nerede olduğu bilinmeyen ancak hakkındaki kaynaklarda isimleri zikredilen *Tâcu'l-Muhakkıkîn* ve *Mî'râcu'l-Müşâtâkîn* isimlerinde iki eseri daha vardır (Toparlı, 1992: 9).

5.7. Şems (ö.1311/1893)

İsmi Osman Nureddin'dir.⁶ Osman Nureddin Efendi, 23 Mart 1814 Çarşamba günü İstanbul Sirkeci'de bulunan Hocapaşa Mahallesi'nde doğmuştur. Babası, Muhasebe Nezâreti Esham memurlarından Seyyid Muhammed Efendi'dir (Hüseyin Vassaf, 2006: 171; İnal, 1969: 1761; Azamat, 2007: 473). Osman Nureddin Efendi, henüz küçük yaşlarında tahsiline devam etmekteyken evlerinin yakınında oturan Nakşibendî şeyhi İsmail Efendi'ye mürit olmuş, onun vefat etmesi üzerine yaklaşık yirmi beş yaşlarında babasının şeyhi Kuşadalı İbrahim Efendi'ye (ö. 1262/1846) intisap etmiştir. Kuşadalı İbrahim Efendi'nin vefat etmesi üzerine seyrüsülûkünü tekmil etmek üzere kâmil bir mürşit arayışına girdiği sıralarda 1264/1848 yılına tesadüf eden günlerden birinde Kâdirî meşayihinden Şeyh Abdürrahîm-i Ünyevî⁷ (ö. 1272/1856) ile mülâki olmuş ve kendisine intisap etmiştir. Onun riyâsetinde sülûkünü tamamlayarak kendisinden Kâdirî icâzeti alan Osman Nureddin Efendi, bir müddet inzivaya çekildikten sonra Üsküdar'daki evinde halkı irşat faaliyetleriyle meşgul olmuştur. Kâdirî tarikatı içerisinde "Enveriyye" isimli bir şube tesis etmiş olan Osman Nureddin Efendi, bu itibarla ve Kâdirî tarikatının pîri Abdülkâdir-i Geylânî'nin bir lakabı olan "Bâzü'l-Eşheb"ten mülhem "Bâzü'l-Enver" nisbesiyle anılmıştır. Ömrünün son yıllarında Tunusbağı civarındaki evinde irşat faaliyetlerine aralıksız devam eden Osman Nureddin Efendi, 27 Aralık 1893 tarihinde vefât etmiştir. Kabri, Karacaahmet Türbesi civarındaki anne ve babasının kabirlerinin de bulunduğu aile mezarlığındadır (Hüseyin Vassaf, 2006: 178; Bursalı Mehmed Tahir, 1972: 406; İnal, 1969: 1763; Yıldırım, 2014: 43). Osman Nureddin Efendi, şiirlerinde önceleri "Nûrî" mahlasını kullanmış, sonraları ise "Şems" mahlasını tahallüs etmiştir.⁸ "Nûrî" mahlasıyla kaleme aldığı şiirler az sayıdadır. Şiirlerinin ekseriyetinde "Şems" mahlasını

⁶ Şems hakkındaki kaynakların içerisinde sadece Fatin Tezkiresi'nde ismi "Osman Nûrî" olarak geçmektedir. (Bk. Fatîm Davud, 2017: 503)

⁷ Bu zât Müştâk Baba'nın şeyhi Hacı Hasan Şirvânî'den müstahleffir (Bk. Hüseyin Vassaf, 2006: 174).

⁸ İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal bu hususu şöyle izah eder: "Şems" mahlasını almasının sebebini "*Pertevisi zatından ey Şems etdiğimçün iktibas / Yâdigâr aldım bu ismi Şemsi-i Tebriz' den*" beytinden istidlâl edenler varsa da "Şems" tarikat mahlâsı, yahud tarikatdeki mertebenin unvanıdır. Nitekim, Halifeleri İzzî Efendi, "Bedrüddin"; Şükrî Efendi "Şihabüddin"; Turşucuzade Sadüddin Efendi, "Süheyl"; İspartalı Hafız Bekir Efendi, "Necmüddin" tarikat mahlâslarını haizdirler (Bk. İnal, 1969: 1764).

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

kullanmış ve zamanla edebiyat mahfillerinde mahlasıyla birlikte “Osman Şems” olarak tanınmıştır. Osman Şems Efendi’nin *Divan* (Yıldırım, 2013), *Âdâbü’l-mürîd fi-sohbeti’l-murâd* (Şimşek, 2009), *Mersiye-i Cenâb-ı Seyyidü’ş-Şühedâ* (Şimşek, 2004) isimli eserlerinin yanı sıra, bugüne kadar kütüphanelerde nüshalarına rastlanmamış olan *Şem’-i Şebistân* ve *Kenzü’l-ma’ânî* isimli eserleri vardır.

5.8. Şükrî (ö.19.yy.)

Asıl ismi Abdî’dir. “Seyyid Şükrî” ve “Baba el-Kâdirî” isimleriyle de tanınmıştır. Abdi Efendi, 1201/1786-87 yılında Kerkük’te doğmuştur. Babası Seyyid Abdullah isimli bir kimsedir. Hz. Peygamber soyundan gelen bir aileye mensup olan Abdî Efendi bu durumu şiirlerinde dile getirmiştir. Hakkındaki kaynaklarda tahsil hayatıyla ilgili bilgi bulunmayan Abdî Efendi’nin şiirlerinde yer alan âyet ve hadis iktibasları, dinî konular, Fuzûlî ve Nâbî gibi şairlerin şiirlerine olan vukûfiyeti, kullandığı Arapça ve Farsça tâbirler onun bir medrese eğitiminden geçtiği izlenimini uyandırmaktadır. Kâdirî tasavvuf kültürünün yoğun olarak yaşandığı bir bölgede yetişen Abdî Efendi, yirmili yaşlarında Kâdirî tarikatına intisap etmiş ve hayatının sonuna kadar bir Kâdirî dervişi olarak yaşamıştır. İstanbul, Şam, Kahire, Bağdat, Halep, Humus, Tel Afer, Mardin, Urfa, Diyarbakır, Amasya, Tokat, Erzincan gibi birçok şehri gezen Abdî Efendi’nin vefât tarihi belli değildir (Yalçınkaya, 2019: 117-122; 2021: 82). Şiirlerinde “Şükrî” ve “Seyyid Şükrî” mahlaslarını kullanan Abdî Efendi’nin tek ederi *Divan*’ıdır (Yalçınkaya, 2019).

5.9. Kudsî (ö.19.yy.)

Kudsî’nin hayatı hakkında tezkirelerde ve tabakat kitaplarında bilgi bulunmamaktadır. Hakkındaki bilgiler, tek eseri olan *Divan*’ındaki şiirlerinde verdiği bilgiler neticesinde edinilmiştir. Fakat bu bilgiler de oldukça mahduttur. *Divan*’da yazan silsilesinden kendisinin Bulgaristan’ın Şumnu şehrinden olduğu ve Kâdirî tarikatının Rûmiyye koluna mensup bir şeyh olduğu anlaşılmaktadır. Kudsî’nin şeyhi ise “Muhammed Efendi” isminde bir zâttır. Kudsî’nin silsilesindeki diğer kişilerden hareketle kendisinin 19. yüzyılda yaşamış ve yine bu yüzyılda vefât etmiş olduğu tahmin edilmektedir (A. Kılıç, 2013: 98-99). Kudsî hakkında muallakta kalan bir diğer husus da asıl isminin ne olduğudur. Şiirlerinde “Kudsî” mahlasını kullanan şair asıl ismine yönelik bir bilgi vermemiştir. Tek eseri *Divan*’ıdır (A. Kılıç, 2010).

5.10. Sabrî (ö.19.yy.)

Asıl ismi Hüseyin Sabrî’dir. Malatya’nın Yeşilyurt (eski adıyla Çırmıktı) ilçesinde doğmuştur. Doğum tarihi belli değildir. Babasının adı Osman’dır. Medrese tahsilini Yeşilyurt’ta ikmâl eden Hüseyin Sabri Efendi, Kâdirî tarikatına intisap etmiştir. Vefât yılına dâir de şiirlerinde bir bilgi olmayan Hüseyin Sabri Efendi’nin yazdığı iki manzumede verdiği tarihlerden 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın ilk çeyreği arasında yaşadığı söylenebilir (Savran & Keklik, 2013: 1028-1029). Şiirlerinde “Sabrî” mahlasını kullanan Hüseyin Sabri Efendi’nin tek eseri *Divan*’ıdır (Savran, 2014).

5.11. Seyyid (ö.19.yy.)

İsmi Ahmed Cemâli’dir. Doğum yeri ve tarihi belli değildir. Şâirin hayatına yönelik bilgileri ihtiva eden tek kaynak *Divan*’ıdır. Buradaki bilgilere göre Ahmed Cemâli Efendi, Kâdirî tarikatına müntesiptir. Şair, neresi olduğunu belirtmediği memleketinden ayrılmış ve gurbet acısı çekmiştir. Şairin nerede ve hangi tarihte vefât ettiğine dair bir bilgi mevcut değildir, ancak *Divan*’ının bulunduğu yazma eserler kütüphanesi kaydında vefât tarihinin “h. 1291” olarak yazmasından ve şiirlerinin dilinden şairin 19. yüzyılda yaşadığını ifade etmek mümkündür (Karakuş, 2019: 3-4). Hakkındaki bilgiler yok denecek kadar az olan Ahmed Cemâli Efendi’nin mahlası “Seyyid”dir. Tek eseri *Divan*’ıdır (Karakuş, 2019).

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

5.12. Hamdî (ö.19.yy.)

Hamdî Efendi'nin hayatı hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Hakkındaki bilgiler, eserlerinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Buna göre Hamdi Efendi, 25 Şevval 1231/18 Eylül 1816 tarihinde Nevşehir'de doğmuştur. Henüz küçük yaşta, anne ve babası vefât etmiştir. 1241/1826 yılında, on yaşındayken İstanbul'a giden Hamdî Efendi, on iki yaşına girdiğinde, gördüğü bir rüya üzerine Kâdirî Şeyhi Ahmed Kuddûsî'nin (ö. 1265/1849) yanına giderek müridi olmuştur. 1263/1846-1847 yılında ise Şeyh Ahmed Kuddûsî, kendisini irşat vazifesi ile görevlendirmiştir. Hamdî Efendi'nin irşat faaliyetlerini nerede yaptığına yönelik bilgi yoktur. Şiirlerinden oluşan *Divan*'ını 1294/1877 yılında bitiren ve altmış üç yaşında hayatta olduğu anlaşılan Hamdî Efendi'nin vefât tarihi bilinmemekle beraber, 19. yüzyılın sonları veya 20. yüzyılın başlarında vefât etmiş olabileceği tahmin edilmektedir (Yılmaz, 2014; Durkaya, 2018: 240). Hamdî Efendi, şiirlerinde "Hamdî" mahlasını tahallüs etmiştir. Kendisinden geriye kalan eserleri şunlardır: *Pendiyje-i Hamdiyje/Divan-ı Hamdî* (Erbay, 2015), *Manzûm Münâcât ve Arz-ı Hâcât- Manzûm Esmâ-i Hüsnâ Şerhi* (Yılmaz, 2014).

6. 20.yüzyıl

6.1. Hikmet (ö.1320/1903)

Asıl ismi Ârif Hikmet'tir. 16 Ramazan 1255/25 Kasım 1839 tarihinde Mostar'da doğdu. Hersek Valisi İstoççalı Ali Paşa'nın⁹ (ö.1267/1851) torunu, Zülfikâr Nâfiz Paşa'nın (ö.1267/1851) oğludur (Mehmed Tevfik, 2017: 244; Bursalı Mehmed Tahir, 1972: 41; Özgül, 2015: 4). Kültürlü bir aile muhitinde yetişen Ârif Hikmet Efendi bu muhitteki ilk tahsilinden sonra önce dedesinin ardından ise babasının vefâtıyla Hersek'ten Bosna'ya oradan da 1270/1853-54 senesinde İstanbul'a geldi. Dedesinin tayin yazısıyla miralay rütbesiyle askeriyeye intisap eden Ârif Hikmet Efendi, devletin birçok kademelerinde memuriyet görevlerinde bulundu. Bu arada, İstanbul'da bulunan birçok tekkeye giden ve bu tutumundan mânevî bir arayış içinde olduğu anlaşılan Ârif Hikmet Efendi, 1292/1875-76 yılında Kâdirî tarikatına intisap etti. Bu durumu "1292'de tarik-i kâdirîye ibtidâ-yı sülûkumda sünûh eylemiştir." kaydıyla derc eylediği bir kıtasında ifade etmiştir (Özgül, 2015: 83). Memuriyet hayatında ve sosyal ilişkilerinde dürüstlükten ve adaletten ayrılmadığı bilinen Ârif Hikmet Efendi (Özgül, 2015: 6), boğazında peyda olan kanser nedeniyle 22 Safer 1321/20 Nisan 1903 tarihinde İstanbul'da vefât etti. Naaşı Topkapı Kabristanı'nda annesinin yanına defnedildi (Bursalı Mehmed Tahir, 1972: 41; İnal, 1969: 654; Özgül, 2015: 7). Ârif Hikmet Efendi'nin vefâtı ve kimsesiz bir garip gibi defnedilmesi, onun kıymetini bilenlerden biri olan Mehmet Âkif Ersoy'u müteessir etmiştir. Kendisi, Ârif Hikmet Efendi hakkında oldukça uzun bir şiir yazmıştır.¹⁰ Daha yirmi iki yaşındayken devrin tanınmış şairlerine Lâleli Çukurçeşme'deki hânesini açmış ve daha sonra "Encümen-i Şuara"¹¹ adını alacak olan topluluğa bir nevi hâmilik yapmış olan Ârif Hikmet Efendi şiirlerinde "Hikmet" mahlasını kullanmıştır. Hersekli Ârif Hikmet Efendi'nin şiirlerini havî *Divan*'ının (Hersekli Ârif Hikmet, 1334; Şahin, 1994) dışında; felsefî, tasavvufî, siyasî, ahlâkî ve tarihî birçok konuda düşüncelerini ihtiva eden *Levâiyhu'l-Hikem*, *Levâmi'u'l-Efkâr*, *Sevânihu'l-Beyân*, *Misbâhu'l-Îzâh* isimli mensur eserleri vardır. Bu eserler *Makâleler* (Hersekli Ârif Hikmet, 2018) adı altında tek kitap olarak yayımlanmıştır.

⁹ Kaynaklarda ismi Gâlip Ali Paşa Rızvanbegovic-Stocevic olarak geçmektedir. İsmi başındaki "Gâlip" lakabıdır. İsyân eden Kavalalı İbrahim Paşa'yı Kütahya önlerinde karşılayan orduda yer aldığı için bir nişane olarak kendisine bu mahlas verilmiştir. Kendisi ve ailesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Griffe, 2005)

¹⁰ Şiir için bk. (Mehmet Akif, 1975: 532)

¹¹ Bu topluluk ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Özgül, 2012)

Adres Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

6.2. Hüdâyî (ö.1322/1905)

Asıl ismi Ömer'dir. "Hacı Ömer Hüdâyî Baba" olarak bilinmektedir. Ömer Efendi, 1237/1821 senesinde Elazığ'ın Mürü köyünde¹² dünyaya geldi. Babası köyün ileri gelenlerinden, "Kaymakamzâde" lakabıyla tanınmış "İbrahim Bey" isimli bir kişidir. Küçük yaşta Kur'ân-ı Kerîm'i hıfzeden Ömer Efendi, ilim tahsilini ise Elazığ'ın tanınmış âlimlerinden ikmal etti. 1258/1842 yılında askerlik vazifesini yapmak için geldiği Erzincan'da "Kırk Serdarlar" isimli bir askerî teşkilatın sancaktarlığında bulunan Ömer Efendi bu vesileyle, Erzincan'da irşat faaliyetlerini yürüten Nakşibendî-Hâlidî şeyhi "Terzi Baba" namıyla bilinen Muhammed Hayyât Vehbî Efendi'yle (ö.1264/1848) tanıştı, onun sohbetlerinde katıldı. Terzi Baba'nın mânevî işaretleriyle Arapgir'e gitti ve burada bulunan Nakşibendî-Hâlidî şeyhi Arapgirli Ömer Nûrânî'ye (ö.1314/1898) intisap etti. Yedi yıl süren ciddi bir riyâzet ve mücâhedenin sonunda Ömer Nûrânî Efendi'den icâzet aldı. Bir ziyareti esnasında Ömer Nûrânî Efendi kendisine "*Evlâdım Ömer, artık benim sana yapabileceğim bir şey yoktur. Senin her şeyin tamam, bir feyzin eksik. Buradan öteye seni ancak Dede Efendi götürür. Var git, nasibinin Urfa'da ara!*" şeklinde hitap ederek onu Kâdirî şeyhlerinden Dede Osman Avnî Baba Urfevî'ye (ö.1300/1883) sevk etti. Bu emir üzerine manevî tahsilinin geri kalan tamamlamak üzere Urfa'ya gelen Ömer Efendi, Dede Osman Avni Baba'ya intisap etti. Kendisinden hilâfet aldı ve 1323/1905 yılında vefat edinceye kadar bir Kâdirî mürşidi olarak hizmet etti. Kabri Elâzığ merkeze bağlı Kövenk köyündedir (Çelik & Dumlu, 2018: 91-101). Ömer Efendi, şiirlerinde "Hüdâyî" mahlasını kullanmıştır. Kendisinin müstakil bir divanı yoktur. Kendisinin değişik yer ve zamanlarda söylediği, yazdığı şiirleri vefâtından sonra halifesi Muharrem Hilmi Kösetürkmen (ö. 1964) tarafından bir araya getirilmiştir. Söz konusu şiirleri Muharrem Hilmi Efendi kendi el yazısıyla yeniden yazarak ve düzenleyerek ortaya koymuştur. Ömer Hüdâyî Baba'nın şiirlerinden başka "*Risâle-i Hüdâiyye*" ve "*Vasiyetnâme-i Hüdâyî*" adlı eserleri toplu bir şekilde *Ömer Hüdâyî Baba Divanı* adıyla Süleyman Ateş tarafından yayımlanmıştır (Süleyman Ateş, 2007).

6.3. Tabiboğlu (ö.1323/1906)

Asıl ismi Abdullah'tır. Kerkük Kalesi'nin içerisinde bulunan Meydan Mahallesi'nde doğmuştur. Babası Tabip Hacı Mahmud Efendi'dir. Abdullah Efendi'nin babası tabip olduğu gibi dedeleri de tabip veya bilgin kimselerdir. Kerkük Kalesi'ndeki Meydan Mahallesi'nde gündüzleri hastaları tedavi eden, geceleri ise ibadetle meşgul olan Abdullah Efendi, çevresinde ahlâkları bir insan olarak tanınmış ve sevilmiştir. Buna rağmen 1280/1863 yılında gazez erbabı kimseler tarafından iftiraya uğramış, yirmi bir ay hapsedilmiştir. Bu esnada işkencelere maruz kalmıştır. 1324/1906 senesinde bütün ömrünü geçirdiği Kerkük'te vefât etmiş ve buraya defnedilmiştir (Terzibaşı, 2013: 33-34; Saatçi, t.y.; Yalçınkaya, 2021: 84). Abdullah Efendi, şiirlerinde "Tabiboğlu" mahlasını kullanmıştır. Tabiboğlu'nun mürettep *Divan*'ından (Bekar, 2019) başka *Tecvid-i Güzide*¹³ isimli bir eseri daha vardır. Buna ek olarak, Takiyyüddin Paşa'nın isteği üzerine meşhur *Antere Kıssası*ni otuz cüz hacminde Türkçe'ye tercüme etmiş ve bu halk destanını manzumelerle de süslemiştir (Saatçi, t.y.).

6.4. Aşkî (ö.1333/1915)

İsmi Mehmed Selmân'dır. 1299/1883 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası, Kâdirî tarikatının Resmîye koluna bağlı Mehmed Şemseddin Efendi Dergâhı'nın son şeyhi Seyyid Mehmed Câfer Hayrullah Efendi'dir (ö.1944). İlk tahsilini ve tasavvufî eğitimini babasının yanında tamamlamıştır. Selmân Efendi, babasından hilafet aldıktan sonra dedesi Seyyid Halil Sâmî Paşa'nın (ö.1319/1901) Çanakkale'de Çınarlık mevkiinde inşa ettirdiği Kâdirî dergâhında postnişinlik yapmıştır. Selmân Efendi,

¹² Bu köyün günümüzdeki adı Yünlüce'dir.

¹³ Bu eser, Atâ Terzibaşı'nın özel kütüphanesindedir.

Adres Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

dergâhta irşat faaliyetlerine devam ederken Çanakkale Savaşı başlamış, kendisi cepheye sıhhiye olarak hizmet etmiştir. Ancak yakınında patlayan bir bombadan etkilenince istirahat için İstanbul'a gönderilmiştir. Yolda gelirken Kara Sarılık hastalığına yakalanmış, üç gün boyunca babasının meşihat makamında bulunduğu Mehmed Şemseddin Efendi Dergâhında bitkin bir vaziyette yattıktan sonra 30 Muharrem 1334/8 Aralık 1915 tarihinde otuz iki yaşında vefât etmiştir (Selman Aşkı el-Kâdirî el-Âhî, 2016: VIII-IX). Şiirlerinde "Aşkı" ve "Derviş Aşkı" mahlaslarını kullanan Selmân Efendi'nin tek eseri *Divan*'ıdır (Selman Aşkı el-Kâdirî el-Âhî, 2016).

6.5. Süreyyâ (ö.1341/1923)

Asıl ismi Ahmed Süreyyâ Emin'dir. 1264/1848 senesinde İstanbul'da doğmuştur. Babası, Enderûn-ı Hümâyûn'da yetişmiş sır kâtibi Mehmed Emin Bey'dir. İlk ve orta tahsilinden sonra özel hocalardan dersler alan Ahmed Süreyyâ Efendi, on dokuz yaşındayken ilk seri atışlı topu icat etmiştir. Bizzat tarif ederek Zeytinburnu'ndaki silah fabrikasında iki senelik bir sürede bu topun imâl edilmesini sağlamıştır. Ahmed Süreyyâ Efendi'nin mucidi olduğu topun çizimleri Sultan II. Abdülhamid'in izniyle Alman Krupp firması tarafından alınıp Almanya'ya götürülmüş ve Almanlar tarafından bu çizimlerden yola çıkılarak seri ateşli top imâl edilip bir örneği Sultan II. Abdülhamid'e hediye edilmiştir. Ahmed Süreyyâ Efendi'nin imâl ettirdiği bu toplar, bugün Harbiye Askerî Müzesi'nde sergilenmektedir. Bir dönem Posta ve Telgraf Nezâreti'nde meclis azâlığı yapan Ahmed Süreyyâ Efendi, tornacılık, marangozluk gibi sanatlarla da meşgul olmuştur. Otuz bir yaşına geldiğinde Kâdirî tarikatının Hâlisiyye kolunun kurucusu Abdurrahman Hâlis Talebânî'nin hulefâsından Şeyh Seyyid Bekrû'l-Cezbî'ye intisap etmiş ve on dört sene hizmetinde bulunmuştur. Mürşidinin irtihalinden sonra yerine geçen Ahmed Süreyyâ Efendi, dergâh tesis etmemiş, irşat faaliyetlerini Nuruosmaniye'deki konağında sürdürmüştür. Yetmiş beş senelik hayatının sonuna yaklaştığında manevî salâhiyetini Üsküdar Rifâî Âsitânesi son postnişini Şeyh Hüsnü Sarier Ceyhun'a (ö. 26 Aralık 1952) bırakmış ve 9 Ramazan 1923'te İstanbul'da vefât etmiştir. Kabri, Beşiktaş'ta Yahya Efendi Kabristanı'ndadır (Hazret-i Pîr-i Sâni Ahmed Süreyyâ el-Kâdirî, 2019: i-vi). Ahmed Süreyyâ Emin Efendi, şiirlerinde genellikle "Süreyyâ" mahlasını kullanmıştır. Bazı şiirlerinde ise mahlas bulunmamaktadır. Tek eseri şiirlerini ve varidâtını hâvi *Divan*'ıdır (Hazret-i Pîr-i Sâni Ahmed Süreyyâ el-Kâdirî, 2019).

6.6. Tâlib (ö.1925)

Asıl ismi Ali Gâlip'tir. 1300/1882 yılında Erzurum'da doğmuştur. Babası mahkeme başkâtiplerinden Mütevekkilzâde Abdullah Efendi'dir. Ali Gâlip Efendi, çocuk yaşlarındayken babasının vefât etmesi üzerine kendisini ablasının kocası Kaymakam Maksut Efendi himaye etmiştir. Onun gözetiminde, on sekiz yaşına gelinceye kadar İbtidâ (İlkokul), Rüştîye (Ortaokul), İdâdî ve Sultânî (Lise)'yi bitiren Ali Gâlip Efendi, tahsiline devam ederken bir yandan da Erzurum'da mükim Kâdirî Şeyhi Hacı İbrahim Hâkî (Rûhî) Efendi'nin mânevî terbiyesi altına girmiştir. Şeyhinin teveccühlerini kazanarak onunla hac farızasını yerine getiren Ali Gâlip Efendi, yine şeyhinin tavsiyesi üzerine Medine'de dört sene kalarak zâhirî ve bâtinî ilimlerde kendisini yetiştirmeye gayret etmiştir. Daha sonra Bağdat'ta bir buçuk yıl tahsil görmüş ve İstanbul'a giderek Ayasofya Medresesi'nde de yaklaşık bir buçuk yıl daha ilim tahsiline devam etmiştir. Şeyhinin işaretiyle Erzurum'a geri dönen Ali Gâlip Efendi, Muallim Mektebi'nde hüsn-i hat dersleri okutmuştur. Erzurum'un Ruslar tarafından işgal edilmesi üzerine onlara karşı tüm Erzurum halkıyla birlikte savaşmıştır. Savaştan sonra şapka kanunu çıkarılınca Muallim Mektebi'ndeki görevinden istifa edip manifatura dükkânı açan Ali Gâlip Efendi, şapka kanununa muhalefetten 1925 yılında kırk üç yaşında idam edilmiştir. Kabri, Erzurum'un güney batısında bulunan Tutcu (Tuzcu) köyündedir (*Erzurumlu Mütevekkilzâde Hacı Ali Galib Efendi Divânı*, 1993: 182-183). Şiirlerinin tamamında "Tâlib" mahlasını kullanan Ali Gâlip Efendi, yalnızca bir şiirinde "Mütevekkil" mahlasını

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

kullanmıştır. Ali Galip Efendi'nin tek eseri *Divan*'ıdır (*Erzurumlu Mütevekkilzâde Hacı Ali Galib Efendi Divânı*, 1993).

6.7. Hulûsî (ö.1936)

İsmi Mehmed Hulûsî'dir. 1287/1871 yılında doğmuştur. Aslen Rize'nin Çamlıhemşin ilçesinin Yukarı Kale-Dik Varoş (Yazlık) köyündendir. Mehmed Hulûsî Efendi, ilk tahsiline Atina (Pazar) rüştiyesinde başlamış daha sonra ise Pazar ilçesinin Suçatı (Apsö) köyündeki medresesi bitirmiştir. Ömründe üç defa gerçekleştirdiği hac yolculuğunun ilkinin henüz on sekiz yaşındayken üç arkadaşıyla birlikte gerçekleştirmiştir. Bu tarihten sonra ilim öğrenmek için otuz üç sene boyunca Arabistan, Türkistan, Afganistan, Buhara, Belh, Tataristan, Nogayistan ve Merginan gibi bölgeleri dolaşmış, buralardaki hocalardan tefsir, hadîs, akâid, fıkıh, edebiyat, siyer, felsefe ve tasavvuf gibi ilimleri tahsil etmeye gayret göstermiştir. Bu esnada Kâdirî tarikatına intisap etmiştir. Uzun süren seyahatlerinin sonunda 1321/1902-03 yılında Ordu'nun Fatsa ilçesine gelerek buradaki Osman Paşa Medresesi'nde müderris olan Abdülhamid Efendi'nin ders halkasına girmiş ve üç sene süren tedrisatın sonunda kendisinden icâzet almıştır. Arapça, Farsça ve Rusça gibi dilleri iyi derecede bilen Mehmed Hulûsî Efendi, 1331/1915 yılında Fatsa Medresesi müderrisliğine atanmıştır. Mehmed Hulûsî Efendi, 1911 yılında kayınpederinin verdiği arsa üzerine bir Kâdirî tekkesi yaptırmıştır. Tekke, zaman içinde Fatsa'ya gelen seyyah dervişlerin, gariplerin sığınağı olmuş ve tekkelerin kapatıldığı 30 Kasım 1925 tarihine kadar irşat faaliyetlerinin odağı olmuştur. Bu tarihten sonra mezkûr tekke câmiye çevrilmiş, Mehmed Hulûsî Efendi ise câminin imamlığına getirilmiştir. Soyadı kanunu çıkınca "Erer" soyadını alan Mehmed Efendi vefâtına kadar günümüzde "Tekke Câmiî" olarak bilinen câmideki imamlık vazifesini sürdürmüştür. İmamlık vazifesinin yanı sıra sorgu hâkimliği ve Fatsa müftülüğü vazifelerinde de bulunan Mehmed Hulûsî Efendi, 1936 yılında Fatsa'da vefât etmiştir (Vergili, 2020: 15-16). "Hulûsî" mahlasını tahallüs eden Mehmed Hulûsî Efendi, 334 şiirden müteşekkil *Divan*'ının (Vergili, 2020) yanında ibâdet usûllerini ve dini kaideleri hâiz manzum bir eser olan *İslâm Manzûmesi* isimli ve Hz. Peygamber'in bin üç yüz otuz dört hadisini mündemiç *Kitâb-ı Bürhân-ı Etkiyâ Ehâdis-i Sultân-ı Enbiyâ* adlı eserin sahibidir (Vergili, 2020: 64-65).

6.8. Sırrî (ö.1964)

İsmi Muharrem Hilmî'dir. 1878 yılında Elazığ'ın merkez köylerinden Sarılı'da doğmuştur. Babası Ahmed Ağa isimli bir zat; annesi ise Feride Hanım'dır. Muharrem Hilmi Efendi, küçük yaşlarında başladığı tahsiline Sofular köyünde devam ederken, Kâdirî tarikatı Hâlisiyye kolu şeyhlerinden Arapkirli Ömer Hüdâyî Baba (ö.1322/1905) ile tanışmış ve kendisine intisap etmiştir. Tasavvufî eğitimden sonra Ömer Hüdâyî Baba'dan Kâdirî icâzeti almıştır. 1905 yılında Elazığ'a yerleşen Muharrem Hilmî Efendi, burada bir müddet daha medrese tahsiline devam etmiştir. Sonraki sene Erzurum'a askerlik vazifesi için giden Muharrem Hilmi Efendi, askerliği süresince tabur imamlığı yapmıştır. Askerlik görevi sırasında bir süreliğine Yemen'e de gönderilen Muharrem Hilmi Efendi, Yemen'de tabur imamlığının yanı sıra Arap çocuklarına Türkçe öğretmiştir. Yemen dönüşü Hicaz bölgesine tayin edilen Muharrem Hilmî Efendi, bir buçuk yıl kadar Medine'de kalmıştır. Medine'den dönüşünde Erzurum'a gitmiş ve buradaki Edib Efendi medresesinde tahsil görmeye devam etmiştir. 1926 yılında memleketi Elazığ'a dönüp orada irşat faaliyetlerini sürdüren Muharrem Hilmî Efendi, soyadı kanunu çıkınca "Kösetürkmen" soyadını almış ve 10 Aralık 1964 tarihinde Elazığ'da vefât etmiştir (Ateş, 2002). Muharrem Hilmî Efendi, şiirlerinde "Sırrî" mahlasını kullanmıştır. Şiirlerini vefâtından sonra talebesi Süleyman Ateş tarafından *Divân-ı Sırrî* (Hacı Muharrem Hilmî Efendi, 2003a) ismiyle neşredilmiştir. Bunun dışında *Makâmât-ı Ezkâr-ı İlâhiyyeli-Sâlikî't-Tarîkatî'l-Kâdiriyye* ve *Hediyetü'z-Zâkirîn* isimli eserleri de yine Süleyman Ateş tarafından *Kâdirî Yolu Sâliklerinin Zikir Makamları ve Zâkirlere Hediye* (Hacı Muharrem Hilmî Efendi, 2003) ismiyle neşredilmiştir.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

7. Kaynaklarda divan sahibi olduğu bildirilen Kâdirî şairler

Tablo 1. Biyografik kaynaklarda divanı olduğu belirtilen ancak divanları günümüze ulaşmamış veya henüz ortaya çıkarılmamış olan Kâdirî şairler

Nu.	İsim/Mahlas	Doğum Yeri	Vefât Yeri	Vefât Yılı	Kaynaklar
1	Şeyh Hamdi Efendi (Hamdî)	İznik	İznik	1012/1603	(Hüseyin Vassaf, 2006: 105; Mehmed Şemseddin, 1997: 89)
2	Şeyh Abdülkâdir Kâdirî (Kâdirî)	Hama	Halep	1040/1631	(Zübeyiroğlu, 1989: 98-99)
3	Şeyh Seyyid Sırrı Ali (Sırrî)	İznik	İznik	1046/1636	(Mehmed Şemseddin, 1997: 90)
4	Şeyh Şerif Halil Efendi (Şerif)	Bağdat	İstanbul	1068/1658	(Seyyid Sırrı Ali, 1992: 102; Hüseyin Vassaf, 2006: 120-121; <i>Revnakoğlu Arşivi</i> , t.y.)
5	Şeyh Lütfullah Efendi (Lütfullah)	?	İznik	1104/1692	(Mehmed Şemseddin, 1997: 82)
6	Şeyh Eşref-i Sâni (Sâni-i Eşref)	İznik	İznik	1108/1697	(Mehmed Şemseddin, 1997: 94)
7	Azizzâde Mehmed Emin Efendi (Emin)	İstanbul	Mora	1164/1750	(Hüseyin Râmiz, 1994: 19-20; Esad Mehmed Efendi, 2001: 53)
8	Kırımlı Selim Baba (Selim-i Divâne)	Kırım?	Köprülü	1170/1756	(Halim Giray, 1990: 192; Bursalı Mehmed Tahir, 1972: 220)
9	Şeyh Ali Vâhidî (Vâhidî)	Çerkeş/Çankırı	İstanbul	1178/1765	(Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, 2017: 217; Çakır, 2006: 470)
10	Şeyh Eşrefzâde Abdülkâdir Efendi (Sırrî)	İznik	İznik	1176/1762 veya 1180/1766-67	(Hüseyin Râmiz, 1994: 159; Mehmed Şemseddin, 1997: 96)
11	Seyyid Hâfız Abdullah Efendi (Hâfız)	Rusçuk	?	1185/1771'den sonra	(Bursalı Mehmed Tahir, 1972: 152)
12	Eşrefzâde Seyyid Abdülkâdir Necib Efendi (Necib)	Bursa	Bursa	1202/1788	(Mehmed Şemseddin, 1997: 103-104; Hüseyin Vassaf, 2006: 110; Bursalı Mehmed Tahir, 1972: 40)
13	Şeyh Mustafa Resmî Efendi (Resmî/Âhî)	?	Kıbrıs/Magosa	1206/1792	(Zakir Şükrü Efendi, 1980: 40)
14	Şeyh Şerif Ahmed Efendi	?	İstanbul	1216/1801	(Hüseyin Vassaf, 2006: 122-124)
15	Seyyid Mehmed Şemseddin Efendi (Şemsî)	Kayseri	İstanbul	1227/1812	(Bursalı Mehmed Tahir, 1972: 399; Selman Aşkı el-Kâdirî el-Âhî, 2016: XXI)

Adres | Address

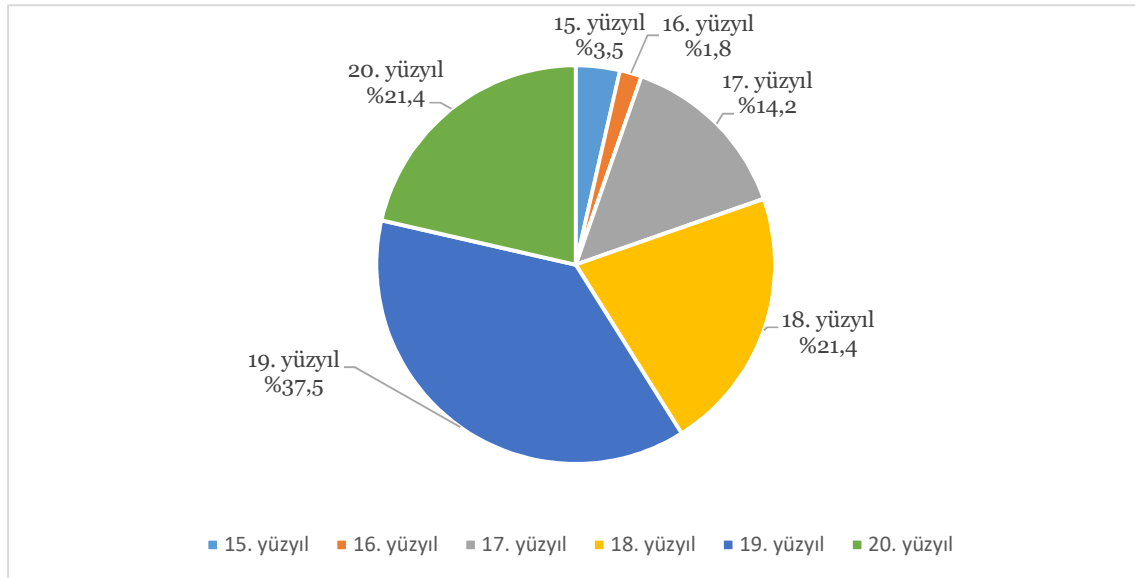
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

16	Halim Giray (Hâlimî)	Kırım	İstanbul	1239/1824	(Fatîm Davud, 2017: 105; Muallim Naci, 1986: 283; Çınarcı, 2007: 44-45)
17	Şeyh Süleyman Hamdî Efendi (Hamdî)	?	İstanbul	1253/1837-38	(Göre, 2018: 1-39; Yekbaş, 2014)
18	Şeyh Şemseddin Efendi	Bursa	Bursa	1261/1845	(Mehmed Şemseddin, 1997: 143)
19	Mehmed Muhyiddin Efendi (Muhyiddîn)	?	İstanbul	1279/1862-63	(Selman Aşkî el-Kâdirî el-Âhî, 2016: XXVIII)
20	Abdürrahim Kadirî Efendi	İvranya	Üsküp	1282/1865	(Bursalı Mehmed Tahir, 1972: 38)
21	Abdünnâfi İffet Efendi (Nâfi)	Adana	Tâif	1308/1891	(İnal, 1969: 1065; Durmuş, 1988: 288)
22	Şeyh Abdülkadir-i Sıddîkî	Urfa	Urfa	1315/1897	(Hüseyin Vassaf, 2006: 142)
23	Mustafa Efendi (Keşfi)	Artvin/ Yusufeli	İspir	1328/1910	(Öksüz, 2013: 288; Kabak, 2014)
24	Şeyh Mustafa Şevki Efendi (Şevki)	İstanbul	İstanbul	1338/1920	(Hüseyin Vassaf, 2006: 205)
25	Mehmet Sezâî Efendi (Sezâî)	Poduyeva/Kosova	Kosova	1947	(Bal, 2021: 59-62; Rexhepagiqi, 2003: 186-187)
26	Şeyh Selim Sâmi Efendi (Sâmi)	Vuçitırın/Kosova	Vuçitırın/Kosova	1951	(Bal, 2021: 66-75; Demir, 2013: 345)

Grafik 1. Divan sahibi Kâdirî şairlerin yüzyıllara göre dağılımı

Divan sahibi Kâdirî şairlerin vefât yıllarına göre oluşturulan bu grafik, yazılı olarak şöyle ifade edilebilir;

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

- 19. yüzyıl, 21 kişiyle en çok şairin yaşadığı yüzyıl,
- 18. yüzyıl, 12 kişi ve 20. yüzyıl da 12 kişiyle 19. yüzyıldan sonra en çok şairin yaşadığı yüzyıllar,
- 17. yüzyıl, 8 şairle birlikte üçüncü yoğunluktaki yüzyıl,
- 15. yüzyıl, 2 kişiyle ve 16. yüzyıl ise 1 kişiyle en az şairin yaşadığı yüzyıllar olarak tespit edilmiştir.

B. Divan sahibi Kâdirî şairlerin divanlarında yer alan dinî ve tasavvufî türler

1. Türk edebiyatında dinî-tasavvufî türler

Türk edebiyatında düşünceyi besleyen fikrî kaynaklarda, faydalanılan bilim dallarında, kullanılan nazım şekillerinde ve nazım türlerinde İslâmiyet'in kabulüyle birlikte yeni bir devir başlamıştır. Başlayan bu yeni devirler birlikte "Kur'ân-ı Kerim" ve "Hadis" başta olmak üzere; fıkıh, tefsir, kelâm, tasavvuf gibi bilim dalları ile tabakat kitapları, menâkıbnâmeler, evliya ve enbiyâ kıssaları sadece dinî-tasavvufî muhtevalı didaktik eserlerin değil; sanat kaygısıyla kaleme alınan edebî ürünlerin de kaynakları haline gelmişlerdir (Güzel, 1999: 49). Dinî-tasavvufî muhtevalı bu edebî ürünler mensur veya manzum olarak yazılmışlardır. Âmil Çelebioğlu'na göre dinî-tasavvufî konulu bu manzum edebî ürünler; tercüme eserlerin aslının da manzum oluşu, tâlimî (didaktik) konularda manzum yazma geleneğinin mevcûdiyeti, kolay okuma-ezberleme ve nazîre yazma geleneği gibi sebeplerden dolayı manzum olarak yazılmıştır (Çelebioğlu, 1998: 350). Agâh Sırrı Levend'e göre ise yukarıda saydığımız etkenlerle kaleme alınan bu eserler, "dinî-şer'î eserler" ve "dinî-tasavvufî eserler" şeklinde iki çerçeve içerisine alınarak yazılış amaçlarına göre "bilimsel eserler", "didaktik eserler", "uyarıcı eserler", "sanat gayesiyle yazılan eserler" diye gruplandırılmak mümkündür (Levend, 2016: 395-396). Biz bu çalışmamızda, Levend'in çerçevesini çizdiği tasniften hareketle Kâdirî tarikatına mensup divan sahibi şairlerin ortaya koymuş oldukları manzumeleri edebî tür açısından aşağıdaki ana başlıklar altında gruplandıracağız:

1. Allah Hakkında Yazılan Manzum Türler
2. Hz. Peygamber Hakkında Yazılan Manzum Türler
3. İbadetler Hakkında Yazılan Manzum Türler
4. Tasavvufî Konularda Yazılan Manzum Türler

Bu ana başlıklar altında inceleyeceğimiz divanlardaki dinî ve tasavvufî türler hakkında kısa bilgiler verdikten sonra divan sahibi Kâdirî şairlerin divanlarında söz konusu türlere ait tespit edilen şiir sayılarını ve şairleri tablolar halinde sunacağız.

1.1. Allah hakkında yazılan manzum türler

Allah hakkında yazılan manzum türler genel itibariyle; Allah'ın varlığı, bir oluşu, kudreti, yaratıcılığı, bütün mahlukatı rızıklandırması, ona ibadette üstünlüğün ancak takvada oluşu, kulların gizli veya açık onu zikretmesi gerektiği ve kalplerin ancak onun zikriyle huzura ereceği gibi konular ekseninde yazılmıştır. Bu başlık altında, Kâdirî şairlerin divanlarında tespit edilen tevhîd, münâcât, esmâ-i hüsnâ, ihlâsnâme, elifnâme gibi türlere yönelik bilgiler verilecek ve şairlerden örnekler sunulacaktır.

1.1.1. Tevhid manzûmeleri

Edebî bir tür olarak tevhid, Allah'ın varlığını, birliğini, ululuğunu, kudretini konu edinen mensur ya da manzum eserlerin adıdır (Tarlan, 2019: 5; İsen & Macit, 1992: XI). Tevhidler, genellikle kaside tarzında düzenlenmiş olmakla birlikte gazel, terci-i bend, terkiib-i bend, kıt'a ve rubâî şekillerinde de yazılmıştır (Canım, 2010: 388). Divanlarında tevhid manzumesi bulunan Kâdirî şairler ve yazdıkları tevhid sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Adres	Address
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi	RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
e-posta: editor@rumelide.com	e-mail: editor@rumelide.com,
tel: +90 505 7958124	phone: +90 505 7958124

Mahlas	Tevhid sayısı
Eşrefoğlu Rûmî	2
Abdürrahîm-i Tirsî	3
Kâimî	22
Sırrî	2
İzzî	9
Nehrî	2
Şerif	5
Aşkî	2
Müştâk	1
Kuddûsî	53
Sırrî	1
Şems	8
Hamdî	27
Hikmet	4
Hüdâyî	1
Kudsî	3
Sırrî	1
Toplam	146

Eşrefoğlu Rûmî'nin *Divan*'ında bulunan iki tevhid manzumesinden birincisi gazel tarzında düzenlenmiş olup 7 beyittir. İlk beyti:

*“Her kim dir ise daim Lâ ilâhe illa'llâh
Gönlünde dura kaim Lâ ilâhe illa'llâh”* (Çelebi, 2002: 84)

“Sırrî” mahlaslı Hacı Muharrem Hilmî Efendi'nin *Divan*'ında bulunan 7 beyitlik gazel şeklindeki tevhidin ilk beyti şöyledir:

*“Ey âşık-ı dîdâr olan gel gülşen-i tevhîde gir
Tâlib-i gül'izâr olan gel gülşen-i tevhîde gir”* (Hacı Muharrem Hilmî Efendi, 2003: 58)

1.1.2. Münâcâtlar

Allah'a dua etmek, yalvarmak, muhtaçlığını ifade etmek ve niyâzda bulunmak maksadıyla yazılan manzumelere münâcât denir (Güngör, 2012: 152-157): Mürettep divanlarda ve mesnevîlerde tevhîdlerden sonra münâcâtlar gelir. Kâdirî şairlerin birçoğu az veya çok sayıda münâcât yazmışlardır. Bunlar, divanların başında tevhitlerden sonra yer aldıkları gibi tevhîdlerden önce, konuların sonunda veya divanların herhangi bir yerinde kendilerine yer bulmuşlardır. Aşağıdaki tabloda, Kâdirî şairlerin divanlarında yer verdikleri münâcât sayıları yer almaktadır:

Mahlas	Münâcât sayısı
Eşrefoğlu Rûmî	2

Adres | **Address**

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

Abdürrahîm-i Tirsî	2
Kâimî	20
Feyzî	3
Sırrî	9
İzzî	22
Nehrî	1
Şerif	5
Sırrî	4
Kâmî	2
Aşkî	7
Müştâk	4
Kuddûsî	182
Sırrî	2
Gulâmî	7
Şems	10
Hamdî	157
Hikmet	6
Hüdâyî	9
Kudsî	8
Aşkî	7
Tâlib	6
Hulûsî	1
Sırrî	15
Toplam	524

Eşrefoğlu Rûmî'nin *Divân*'ında iki tane münâcât bulunmaktadır. Gazel şeklinde 7 beyitlik münâcâtı bestelenmiştir ve hâlen irfan meclislerinde okunmaktadır. İlk beyti:

*“İy Allâh'um beni senden ayırma
Beni senün didarundan ayırma”* (Güneş, 1994: 387)

İzzî'nin *Divan*'ında yer alan gazel-münâcâtlardan biri 6 beyittir. İlk beyti:

*“Senin hicrinle her dem yanıp biryân olur yâ râb
Beher şeb-rûz inen yaşlar gözinden kân olur yâ râb”* (A. Kara, 2007: 137)

1.1.3. Esmâ-i Hüsnâlar

Klâsik edebiyatımızın Allah'la ilgili manzum türlerinden birisi olan esmâ-i hüsnâlar, Allah'ın güzel isimlerinin anıldığı, onların özelliklerinin ve mânâlarının belirtildiği şiirlerdir. Kur'ân-ı Kerim'deki, Allah'a güzel isimleriyle dua edilmesi gerektiğini bildiren âyetler ile Hz. Peygamber'in Allah'ın isimlerini ezberlemenin cennete girmeye vesile olacağı yünündeki hadisi, şairleri esmâ-i hüsnâ manzumeleri yazmaya teşvik eden âmillerdir (Öztürk, 2019: 27-28). Kâdirî şairlerin birçoğu yazdıkları şiirlerde Allah'ın güzel isimlerini anmışlar, onlarla tevhidlerini, münâcâtlarını tezyin etmeyi oldukça önemli görmüşlerdir. Ancak onların bu şiirlerini tam mânâsıyla esmâ-i hüsnâ türüne dahil etmek mümkün

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

değildir. Divanlarında, söz konusu bu türün özelliklerine uygun şiirler yazan Kâdirî şairler Giritli Aşkî ve Kudsî'dir.

Mahlas	Esmâ-i Hüsnâ Sayısı
Aşkî	1
Kudsî	2
Toplam	3

Kudsî'nin iki tane gazel şeklindeki şiiri, "Hu" ismi şerifinin faziletini anlatmaktadır. 8 beyitlik esmâ-i hüsnânın ilk beyti:

"Âşıka cânlar başışlar her nefes cânân-ı Hû
Bzm-i Hûdan nûş idince şevkile peymân Hû" (A. Kılıç, 2010: 224)

1.1.4. İhlâsnâmeler

İslâm dininin tevhîd akîdesinin özlü bir şekilde anlatıldığı İhlâs Sûresi'ni konu edinen manzûmelere ihlâs-nâme denir (Güzel, 1999: 605). Kâdirî şairler arasında sadece Derviş Selim Sırrî ile Seyyid Şükrî'nin ihlâs-nâmeleri vardır.

Mahlas	İhlâsnâme sayısı
Sırrî	1
Şükrî	1
Toplam	2

Şükrî'nin ihlâs-nâme türünde ele alınan manzumesi 5 beyitlik bir gazeldir. Gazelde İhlâs Sûresi'nin tamamı geçmektedir. İlk beyti:

"Ey ki ismindir ezelden kul hüvallahü ehad
Evvel ü âhir sıfâtın birdir allâhu's-samed" (Yalçınkaya, 2019: 172)

1.1.5. Elifnâmeler

Dinî-Tasavvufî Türk edebiyatında yer verilen türlerden biri olan elif-nâme, Arap alfabesindeki harflerin alt alta alfabetik bir sıra ile mısra veya beyitler hâlinde yazılarak eliften ye'ye ya da ye'den elif'e şeklinde tertip edilmesi sûretiyle oluşturulan manzum türdür (Güzel, 1999: 618). Daha çok dinî ve didaktik konulu olmakla birlikte her konuda örnekleri görülebilen bu şiirler gazel, kasîde, müseddes gibi farklı şekillerde yazılabilir.¹⁴ Muvaşşah (akrostiş) şeklinde düzenlenmiş manzumelerle benzerlik arz eden elif-nâmeler, bazı Kâdirî şairlerin divanlarında rastlanmaktadır. Kâdirî şairlerden Kuddûsî, Şükrî, Hamdî ve Hulûsî'nin elif-nâmeler vardır.

Mahlas	Elifnâme sayısı
Kuddûsî	4

¹⁴ Harflerin ifade ettikleri anlamlarla ilgili farklı bir okuma için bk. (Tökel, 2016)

Şükrî	2
Hamdî	6
Hulûsî	1
Toplam	13

Kuddûsî Baba'nın *Divan*'ında 4 tane elif-nâmenin tamamı gazel şeklinde yazılmıştır. Muhteva olarak ikisi tevhîd, birisi na't, birisi de Abdülkâdir-i Geylânî methiyesidir ve ilk beyti şöyledir:

“Elif Allahın kâni be Bağdâddır mekânı

Te Tenrinin arslam Abdülkâdir Geylânî” (Doğan, 2002: 408)

1.2. Hz. Peygamber hakkında yazılan manzum türler

Hz. Peygamber hakkında yazılan manzum türler aslında muhteva olarak birbirlerinden pek de farklı sayılmazlar. Farklı isimlendirmelere sahip olsalar da hepsinin ortak noktası Hz. Peygamber'den bahsetmeleridir. Bu manzumelerin birisinde onun üstün vasıfları anlatılıp methedilirken; diğerinde doğumundan duyulan sevinç anlatılır, birisinde onun fiziki özellikleri anlatılırken bir diğerinde miraç hadisesi; diğer bir türde de ahirette ümmetine şefaatçi olması gibi hususlardan bahsedilir. Çalışmanın bu bölümünde, Kâdirî şairlerin ortaya koyduğu, Hz. Peygamber'i konu alan ve yukarıda zikredildiği şekliyle edebiyatın konusu olan türlerden bahsedilecek ve bu türlerin Kâdirî şairlerin divanlarında kaç tane şiirle temsil edildiğine yönelik tespitleri ihtiva eden tablolar gösterilecek. Örnek şiirler sunulacaktır.

1.2.1. Na'tlar

Hz. Peygamber'i methetmek, övmek amacıyla kaleme alınan şiirlere na't denir.¹⁵ Na'tlarda; Hz. Muhammed'e duyulan hasret, muhabbet, saygı, sevgi coşkunu bir üslupla dile getirilmeye çalışılır. Na't yazmak aynı zamanda edebiyatımızda şefaate nâil olma ümidinin bir tezahürü olagelmıştır. Öteden beri herkes tarafından kabul edilen, heyecan duygusunun bir sanat eserini ortaya koymada gerekli kaynak olduğu fikrinin en mücessem şekli na'tlardır denebilir. Kâdirî tarikatına mensup şairler de Hz. Peygamber'in övgüsünü, sevgisini konu edinmesi hasebiyle bu türe ilgi göstermişlerdir. Kâdirî şairler, Eşrefoğlu Rûmî'den itibaren, yukarıda bahsedildiği gibi heyecan mahsulü, dikkat çekici ve zevkle okunabilecek na'tlar ortaya koymuşlardır. Kâdirî şairlerin divanlarında bulunan na'tlarda genel olarak; Hz. Muhammed'in şânının yüceliğinden, âlemin övücü ve âlemlerin nurdan tâcı olduğundan, ilk önce onun nurunun yaratıldığından, cehennemden kurtuluşa vesile olacağından, şefaatin yalnızca ondan dileneceğinden, Hak'tan haber getiricilik tahtının sultanı olduğundan, ümmetin rehberi ve peygamberlerin sultanı olduğundan, âşık olunan güzelliğinden, insanların ve cinlerin peygamberi oluşundan, onun sayesinde hidâyete erildiğinden, Kâbe'yi putlardan temizlediğinden, mucizelerinden, ondan başka hiç kimsenin Hakk'ı baş gözüyle görmediğinden, dertlilerin devâsı olduğundan, Allah'ın cümle mahlûku onun için; onu da kendisi için yarattığı gibi konulara yer vermişlerdir. Divan sahibi Kâdirî şairlerin divanlarında yer alan na't sayıları şu şekildedir:

Mahlas	Na't sayısı
Eşrefoğlu Rûmî	2
Adnî	1
Abdürrahîm-i Tirsî	1

¹⁵ Na'tlarla ilgili bk. (Yeniterzi, 1989; Andi, 2019)

Kâimî	4
Sırrî	9
İzzî	51
Şerif	5
Sırrî	21
Kâimî	4
Aşkî	10
Müştâk	11
Kuddûsî	15
Sırrî	1
Gulâmî	2
Şems	28
Şükrî	20
Kudsî	9
Hamdî	13
Aşkî	4
Tâlib	11
Sırrî	1
Toplam	223

Eşrefoğlu'nun *Divan*'ında iki tane gazel şeklinde na' t bulunmaktadır. 6 beyitlik na' t'nın ilk beyti şöyledir:

“*Cemî-i enbiyâlardan Muhammed cümleñün şâhı*
Yüzi nûrından almışlar felekler şemsile mâhı” (Güneş, 1994: 429)

Divan'ında 4 adet na' t bulunan Hasan Kâimî, bu şiirlerin 3 tanesini murabba' 1 tanesini ise gazel şeklinde yazmıştır. Murabba' larından birisi 44 bentten oluşmaktadır ve muhtevâsı oldukça zengindir. İlk bendi:

“*Gark iken deryâ-yı vahdetde felekler mihr ü mâh*
Kendü kendü birliğine şâhid idi ol ilâh
Bunı diyüb kendüzine sırrile ol pâdişâh
Yâ Muhammed Ahmed yâ nûr-ı 'arşullâh” (Aydın, 2007: 500)

1.2.2. Hilyeler

Türk edebiyatına mahsus bir tür olan hilye, Hz. Peygamber'in mübârek vasıflarını anlatan eserlere denir.¹⁶ Kâdirî şairlerin divanları taradığında hilye türü içerisinde ele alınabilecek iki tane manzume tespit edilmiştir. Bu manzumelerden ilki, Giritli Aşkî'ye aittir. “*Vasfî'n-Nebiyyü 'Aleyhi's-Selâm*” başlıklı, 5 beyitlik gazelde Aşkî, Hz. Peygamberin portresini ayet iktibaslarıyla ve bazı benzetmelere

¹⁶ Hilyeler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Güngör, 2000; Erdoğan, 2011; Uzun, 1998)

dayalı olarak anlatır. Bu yönüyle şiir hilye benzeri manzume olarak değerlendirilebilir. Aşkî'nin gazelinin ilk beyti şöyledir:

“Kaşların mihrabıdır innâ hedeynâhü's-sebil

Zâhir oldu çün hidâyet leblerinden sel sebil” (Atmaca Karaman, 2019: 187)

Divan sahibi Kâdirî şairler arasında, hilye türü içerisinde ele alınabilecek diğer manzume ise Osman Şems'e aittir. Osman Şems'in *Divan*'ında bulunan şiiri, 10 beyitten müteşekkil bir gazeldir. Söz konusu gazel, muhteva olarak hilye benzeri manzumeler içerisinde değerlendirilmelidir. Şems, şiirinde, Hz. Peygamber'in vücut âzâlarını, sûre ve âyetlere benzeterek bir portre oluşturmuştur. Şems şiirine Hz. Peygamberin mübârek vücûdunun gökten indirilen bir kitap, yani Kur'ân-ı Kerim olduğunu söyleyerek başlar.¹⁷ Ona göre Hz. Peygamber'in yay gibi kaşları “*ser-nâme-i tuğrâ-yı bismi'llâh*”; cemâli “*seb'a'l-mesânî*”¹⁸; dudağı “*sûretü'l-keuser*”; göğsü “*elem neşrah*”¹⁹; ağzı ve dili “*nun u kalem*”²⁰; alını “*âyet-i nûr*”²¹; yanağı “*ve'd-duhâ ve'l-leyl*”²²; gözü “*tâhâ*”²³; saçı “*leyletü'l-kadr*”²⁴; sırtı “*sûretül-feth*”²⁵; sözleri “*Nebe sûresi*”²⁶; inci dişleri “*ve'n-necm*”²⁷; elleri “*sûre-i mülk*”²⁸; adımları “*sûretü'l-isrâ*”²⁹; nefesi “*sûretü'r-rahman*”³⁰; kalbi ise “*yâsîn*” in anlamı”dır. Şiirin ilk beyti şöyledir:

“Vücûdun bir kitâb-ı âsumânî yâ Resûla'llâh

Ki tenzil itdi Mevlâ arza anı yâ Resûla'llâh” (Yıldırım, 2013: 906)

1.2.3. Şefaathâmeler

Mahşer günü Hz. Peygamber'in şefâat edeceği kimselerden olmak ümidiyle ve ondan şefâat dileğiyle kaleme alınan eserler şefaathâme olarak adlandırılır (Güzel, 1999: 679; Yıldız, 2012: 239). Divan sahibi Kâdirî şairler içerisinde Hasan Kâimî, Eşrefzâde İzzeddin Efendi, Kuddûsî Baba, Şumnulu Kudsî ve Osman Şems'in bu tür kapsamında şiirleri vardır.

Mahlas	Şefaathâme sayısı
Kâimî	1
İzzî	7
Kuddûsî	1
Kudsî	1
Şems	1

¹⁷ Osman Şems, Hz. Âişe'den rivâyet edilen “Peygamberin ahlâkı (yaşayışı), Kur'ân'dan ibârettir.” sözüne telmihte bulunmuştur. Bk. (Ahmed İbn Hanbel, 2014: 163)

¹⁸ “Tekrarlanan yedi” anlamına gelir. Ağrılık taşıyan görüşe göre bunlar Fâtihâ'nın yedi âyetidir. Bk. (M. Yılmaz, 2013: 602)

¹⁹ Hz. Peygamberin göğsünün açılıp sevinç, huzur ve güvene kavuşturulmasını anlatan İnşirah sûresinden iktibas. Bk. (M. Yılmaz, 2013: 117)

²⁰ “Nûn. Kaleme ve (kalemlerle) yazdıklarına andolsun.” mânâsında Kalem sûresinden iktibas. Bk. (M. Yılmaz, 2013: 574)

²¹ Nûr sûresi 35. ayette geçen “Nur üzerine nur.” ifadesi kastediliyor. Bk. (M. Yılmaz, 2013: 575)

²² “Kuşluk vaktine ve geceye andolsun.” anlamında Duhâ sûresinin 1.ve 2. âyetlerinden iktibas. Bk. (M. Yılmaz, 2013: 671, 691)

²³ Bk. (M. Yılmaz, 2013: 629)

²⁴ “Kadir gecesi” anlamında Kadr sûresinden iktibas. Bk. (Kur'ân-ı Kerim Meâli, Kadr 97/1)

²⁵ Fetih Sûresi. Bk. (Kur'an-ı Kerim Meâli, Fetih 48)

²⁶ Bk. (Kur'an-ı Kerim Meâli, Nebe 78)

²⁷ “Yıldız andolsun.” anlamında Necm Sûresi 1.âyetten iktibas. Bk. (M. Yılmaz, 2013: 702)

²⁸ Mülk Sûresi. Bk. (Kur'an-ı Kerim Meâli, Mülk 67)

²⁹ İsrâ Sûresi. Bk. (Kur'an-ı Kerim Meâli, İsrâ 17)

³⁰ Rahmân Sûresi. Bk. (Kur'an-ı Kerim Meâli, Rahmân 55)

Adres Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

Toplam	11
--------	----

Kuddûsî'nin *Divan*'ında bir tane 17 beyitten müteşekkil gazel tarzında bir şefâatnâme vardır. İlk beyti:

“Bende-i bî-çârenem eyle bana çâre meded
Yâ Şefî'ü'l-müznîbîn kıl ben güneh-kâra meded” (Doğan, 2002: 153)

Şumnulu Kudsî'nin *Divan*'ındaki 3 bentlik murabba´-ı mütekerrir şeklindeki şefâatnâmenin ilk bendi:

“Kamu senden umarlar enbiyâlar
Şefâ'at yâ Resûlallâh şefâ'at
Sana muhtâc cemî'-i evliyâlar
Şefâ'at yâ Resûlallâh şefâ'at” (A. Kılıç, 2010: 236)

1.3. İbadetler Hakkında Yazılan Manzum Türler

1.3.1. Salatnâmeler

Manzum veya mensur olarak kaleme alınan dinî-edebeî türlerden bir olan salâtnâmelerin muhtevasında, genellikle namaz ibadeti ve onun öncüllerinden olan abdeste dair konular yer alır (Akçay, 2012: 277). *Divan* sahibi Kâdirî şairler arasında Kâimî ve Kuddûsî'nin bu türden şiirleri vardır.

Mahlas	Salatnâme sayısı
Kâimî	1
Kuddûsî	3
Toplam	4

Hasan Kâimî Efendi'nin Cuma gününün ve Cuma namazının faziletlerini anlattığı murabba´ şeklinde 10 bentten müteşekkil şiirinin ilk bendi şöyledir:

“Gel meclise zevk idelüm
Bugün mübârek cum'adur
Uşşâkile şevk idelüm
Bugün mübârek cum'adur” (Aydın, 2007: 289)

1.3.2. Ramazâniyeler

Ramazân ayının gelişi münasebetiyle yazılan şiirlere ramazâniye denir (Yıldız, 2012: 294). Oruç ibadetiyle ilgili uygulanan ve yaşanan şeyler ramazâniyelerin muhtevasını oluşturur. Kâdirî şairlerden Mehmed Sırrî, İzzî, Şerif Ali, Kâimî, Şükrî, Kudsî ve Hamdî'nin *divan*larında ramazâniyeleri vardır.

Mahlas	Ramazâniye sayısı
Sırrî	4
İzzî	2
Şerif	1
Kâimî	1

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Fâiz	1
Şükrî	1
Kudsî	1
Hamdî	1
Toplam	12

“Fâiz” mahlasını tahallüs eden Abdülkâdir Talebânî Efendi’nin bir tane “Ramazâniye” başlıklı, gazel şeklinde, 9 beyitlik ramazâniyesi vardır. İlk beyti:

“Büşrâ lek sâkî ki bitirdik ramazânı

Elhak o bitirdi bizi hep bir dahî anı” (Hamad, 2015: 47)

1.3.3. Şâbâniyeler

Ramazân ayının müjdecisi olan şaban ayının gelişi münasebetiyle yazılan şiirlerdir. Hicrî yılın sekizinci ayı olan şaban, dinî geleneğimizde önemli bir yeri olan üç ayların ikincisi olması ve bu ayın on beşinci gecesinin Müslümanların Allah tarafından bağışlanacağına umulduğu Berat Kandili olarak ihyâ edilmeye çalışılması gibi konular şairlere ilham kaynağı olmuştur (Yaşaroğlu, 2010). Edebiyatımızda mahdud sayıda rastlanan bu türe Kâdirî şairler içerisinde sadece Şerif Ali, *Divan*’ında yer vermiştir. “*Güft fi-medh-i Şa’bân-ı Şerif*” başlıklı, gazel şeklinde, 5 beyit olarak yazılmıştır. (Bk. Erdem, 2019: 1056)

1.3.4. Recebiyeler (Regâibiyye)

Üç ayların ilki olan Recep ayının ve Hz. Peygamber’in ana rahmine düştüğü kabul edilen Receb ayının ilk cuma gecesini olan “Regâib kandili” ile ilgili yazılan manzumelere “recebiyye” veya daha çok kullanıldığı şekliyle “regâibiyye” adı verilir (Yıldız, 2012: 300-304). Divan sahibi Kâdirî şairler arasında yalnızca Şerif Ali’nin *Divan*’ında bir tane regâibiyye vardır (Bk. Erdem, 2019: 91).

1.4. Tasavvufî Konularda Yazılan Manzum Türler

1.4.1. Nasihatnâmeler

Kültürümüzde başkalarına nasihat etme, öğüt verme, böylelikle insanları daha iyiye, daha güzele yönlendirme; toplumsal düzenin sağlanması ve devamlılığı açısından bir zorunluluk olarak görülmüştür. Toplumun önderi, rehberi, bilgisi konumundaki öncü şahsiyetler, muhitleri veya himâyeleri altındaki insanlara ahlâkî ve didaktik nitelikli öğütler verme ihtiyacı hissetmişlerdir. Edebiyatımızda ise öğüt vermek amaçlı yazılan, dinî, ahlâkî veya tasavvufî mahiyette tanzim edilen, manzum ve mensur olabildiği gibi diğer nazım şekilleriyle de yazılabilen didaktik türe nasihatnâme veya pendnâme denir (Canım, 2010: 211-220; Bilgin, 1994: 197-208). Kâdirî tarikatına mensup şairlerin divanlarına bakıldığında, şiirlerin tamamına yakınının dinî ve tasavvufî mahiyette nasihatlarla mündemic olduğu görülmektedir. Birçoğu şeyh konumundaki şairler; dinî hükümleri, Hz. Peygamber’in sünnetini, tarikat esaslarını, adâbını, erkânını, seyr-i sülûk kaîdelerini ve bunlarla birlikte toplum düzenini sağlamaya yönelik ictimâî kuralları konu alan manzumeler kaleme almışlardır. Divanlardaki nasihatnâme niteliğini taşıyan şiirler, divanların içerisinde ve sayı olarak da çalışmanın boyutlarını aşacak nicelikte oldukları için şiirlerin başlıklarına ya da muhtevalarına göre bir tasnif yapılmıştır. Nasihat-nâme/pend-nâme başlığı taşıyan veya şiirin mısralarında şairlerin “*Sana pend itdi*”, “*İtdi bu pendî*”, “*Tut bu fakirin sözünü*”, “*Pendimi işit*” gibi ifadelerin kullanıldığı şiirler seçilmiş, sayılar buna göre belirlenmiştir:

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Mahlas	Nasihatnâme sayısı
Eşrefoğlu Rûmî	8
Abdürrahîm-i Tîrsî	5
Kâimî	2
İzzî	1
Şerif	6
Kuddûsî	62
Şems	8
Hamdî	78
Aşkî	4
Toplam	174

Osman Şems Efendi, *Divan*'ında bulunan "Reh-ber-i İrşâd" başlıklı 31 beyitlik kasîde biçimindeki bir şiirinde, tasavvuf yoluna meyledenlere birçok nasihatlar bulunmaktadır. Şiirin ilk beyti:

"Bir mürşide kim bende-i fermân olamazsın
Dil mülkine sultân-ı hüküm-rân olamazsın" (Yıldırım, 2013: 596)

Hamdî'nin *Divan*'ındaki "Nasâyih-i Dervîşân" başlıklı, 18 beyitlik kasîdenin ilk beyti:

"Birâder gâfil olma iştigâl-i mâsivâdan geç
Hemân yalvar Hüdâya gice gündüz her hevâdan geç" (Erbay, 2015: 135)

1.4.2. Devriyeler

Tasavvuf felsefesinde, varlıkların Allah'tan gelişini ve tekrar Allah'a dönüşünü izah eden ve mutlak varlığın sıfatlarının kainattaki bütün varlıklardan süzülüp en sonunda insan suretine bürünerek tecelli etmesi görüşüne "devir nazariyesi" denir. Tasavvuf edebiyatında, mutlak varlıktan insanın vücut bulmasına, insandan da çeşitli merhalelerden geçip hakikat-ı insaniyeye ulaşarak "insan-ı kâmil" mertebesinde tekrar aslına dönüğe kadar süren bu devir hadisesini anlatan manzumelere de "devriye" denmektedir. Vücûd-ı mutlaktan ayrılan nûr-ı ilâhînin âlem-i süflî olan dünyaya, başka bir deyişle toprağa intikaline kadar geçen devresini anlatan devriyelere "ferşiyeye" veya "devriye-i ferşiyeye"; insanın, insân-ı kâmil mertebesine yükselerek ilk zuhur ettiği asıl kaynağa, yaratıcısına dönmesine işleyen eserlere ise "arşiyeye" veya "devriye-i arşiyeye" adı verilir (Bölükbaşı, 2015; Uçman, 2014). Devriyeler, başta Eşrefoğlu Rûmî olmak üzere divan sahibi Kâdirî şairlerin itibar ettikleri türlerden biridir. Bu durum, Abdülbaki Gölpınarlı'nın iddia ettiği gibi (Gölpınarlı, 1992: 70-71) devriyelerin sadece Alevî-Bektaşî zümresi ile Melamî-meşrep bir kısım şairlerin kaleme aldığı manzumeler olduğu düşüncesinin etraflıca bir araştırma yapılmadan söylenmiş olduğunu göstermektedir.

Mahlas	Devriye sayısı
Eşrefoğlu Rûmî	3
Abdürrahîm-i Tîrsî	1
Nehrî	1
Müştâk	1

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Kuddûsî	2
Şems	1
Toplam	9

Eşrefoğlu Rûmî'nin *Divan*'ındaki 15 beyitlik kasîde-devriyenin ilk beyti:

“*Gâh gâh kendüme gelürem gâh gâh yavı kılınuram*
Gâh yok ile yok oluram gâh varlıkda bulunuram” (Güneş, 1994: 304)

Şems'in hece vezninde yazdığı, 7 beyitlik bir tane devriyesi vardır. İlk beyti:

“*Ey lâ-mekân isteyen kenv ü mekân içinde*
Kendüsünü bilmeyen cümle cihân içinde” (Yıldırım, 2013: 683)

1.4.3. Şathiyeler

Sözlük anlamı “hareket etme”, “sarsılma” olan “şatah” kelimesinden türeyen şathiye, sûfilerin vecd ve istiğrak halinde, manevî sarhoşluk içerisinde söyledikleri, muhtevâsında bir iddia bulunan sözlerdir (Öztürk, 2012: 310). Nasıl ki, bir nehirden akan su yatağına sığmayıp kenarlara taşarsa vecd sahibi sûfinin de vecdi artınca, hakikat nurlarının da tesiriyle kalbine gelen şeyleri taşımaya güç yetiremez ve bunları dışarı taşırır, dile getirir. İçinde bulunduğu hali alışılmadık ve duyanların anlamayacağı ifadelerle, sembollerle anlatmaya başlar.³¹ Fakat bu tür sözleri ancak ehli anlayabilir (Suad el-Hakîm, 2017: 456). Muhtevâlarında bu nevi sözler bulunan şiirlerdeki kastedilen mânânın başkaları tarafından anlaşılabilmesi için de şerh edilmesi, açıklanması elzemdir. Kâdirîler arasında Eşrefoğlu Rûmî, Nehrî, Müştâk Baba, Kudsî ve Aşkî'nin divanlarında şathiye niteliğinde manzumeleri vardır.

Mahlas	Şathiye sayısı
Eşrefoğlu Rûmî	3
Nehrî	1
Müştâk	2
Kudsî	1
Aşkî	3
Toplam	10

Eşrefoğlu'nun *Divan*'ında bulunan ve ilk mısra'ının son kelimesine istinâden “Kasîde-i Hayrân” olarak denilen ancak gazel-ilâhî formuna daha uygun olan şiiri 19 beyitten müteşekkildir. İlk beyti:

“*Tecellî-i şevk-i didârın beni mest eyledi hayrân*
Ene'l-hak sırrım cânım anuñün kılmadım pinhân” (Güneş, 1994: 334)

1.4.4. Erkannâmeler

Müridânın tekke ve toplum içerisindeki davranışlarıyla ilgili uymaları gereken âdâb ve usûlleri konu eden manzum veya mensur eserlere erkannâme adı verilir (Güzel, 1999: 416). Erkannâmelerde, mutasavvıfların sohbetinde bulunanların, şeyhlere intisab edenlerin ve tarikata girenlerin uymaları

³¹ Niyâzî-i Mısrî, Yunus Emre'nin “Çıkıdım erik dalına” isimli meşhur şiirini şerh ederken şathiyeyi de şöyle açıklar: “Görünürde çocuk oyuncağına benzeyen bir latife gibi görünen bu sözler; gerçekte, Allah'ın ziyneti olan ilahî sırların ve daha önce kimse tarafından temas edilmemiş Hakkânî mânâların yüzlerini yabancılardan gizlemek için örtülmüş bir duvak ve örtü gibidir. Tâ ki, nâ-mahrem gözü değmesin ve eli ermesin...” Bk. (Suat Ak, 2012: 37)

Adres Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

gereken âdâb ve erkândan, seyrü sülûk esnasında uyulması gereken kurallardan, şeyh ve ihvâna karşı takınılması gereken tavırlardan bahsedilir (Uludağ, 1988: 336). Divan sahibi Kâdirî şairler içerisinde sadece Mehmed Sırrî Efendi ve Kuddûsî Baba'nın tarikat erkan ve âdâbını anlatan manzumeleri vardır.

Mahlas	Erkannâme sayısı
Sırrî	1
Kuddusî	1
Toplam	2

Kuddûsî'nin *Divan*'ında yer alan 5 beyitlik bir gazel tarikat erkânına dair bilgiler ihtiva etmektedir. Söz konusu şiirde Kuddûsî "hilye-i ebdâl (ebdalların güzel hasletleri)" da denilen tarikatın altı erkânı olduğundan bahsetmektedir. Şiirin ilk beyti:

"Erkân-ı tarîkat didiler altıdır ahyâr

Hem hilye-i ebdâl dinilir bunlara ey yâr" (Doğan, 2002: 632)

1.4.5. İcâzetnâmeler

Tasavvufî bir kavram olarak "icâzet" kelimesi, bir tarikat şeyhinin mürit ve muhipleri yetiştirmesi için ehliyetini ispatlamış bir müridine izin vermesi şeklinde tanımlanır. İcâzetin verilmiş olduğunu gösteren belgeye ise "icâzetnâme" denir (Uludağ, 2012: 180). Kâdirî şairler arasında Kuddûsî Baba'nın ve onun müridi olan Hamdî Efendi'nin "İcâzetnâme" ismini verdikleri manzûmeleri vardır.

Mahlas	İcâzetnâme sayısı
Kuddusî	1
Hamdî	1
Toplam	2

Kuddûsî'nin icâzetnâme niteliğindeki manzumesi 27 beyitlik bir kasidedir. "İcâzet-nâme-i Kuddûsî/İcâzet-nâme-i 'âmme" başlığını taşıyan şiirin ilk beyti şöyledir:

"Sâlikâ dinle beni diyem sana bir hoşça râz

Çün gereklidir be-gâyet eyle gönülde rikâz" (Doğan, 2002: 212)

1.4.6. Sâkinâmeler

İşret meclislerinin âdâbı ile bunların unsurları olan mûsiki aletleri, sofrâ malzemeleri ve bunlara bağlı ritüelleri anlatan şiirlere sâkinâme denir. Şarabı ve şarap meclislerini rindâne ifadelerle anlatan sâkinâmeler olduğu gibi bu konuları tasavvufî olarak işleyen sâkinâmeler de vardır. Sâkinâmeler, müstakil mesnevi şeklinde yazılabildikleri gibi divanlarda terki-bend, tercî'-bend ve kasîde nazım şekilleriyle de yazılabilirler (Canım, 2009: 13). Divan sahibi Kâdirî şairler, tasavvufî muhtevalı sâkinâmeler kaleme almışlardır. Kâdirî şairlerin divanlarında sâkiye hitapla başlayan gazel, kasîde, murabba' ve müseddes şeklinde yazılmış sâkinâme niteliğinde şiirler vardır ancak burada sadece kasîde şeklinde yazılanların sayıları verilecektir.

Mahlas	Sâkinâme sayısı
Sırrî	1
Şükrî	2
Toplam	3

Adres

Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Mehmed Sırrî Efendi'nin *Dîvân-ı Mürşid-i Dervîşân* isimli şiirlerini hâvî *Divan*'ında bir tane sâkînâme vardır. "Sakînâme-i Meyhâne-i Şarâb-ı Hakikat" başlığını taşıyan, 59 beyitlik kasîde şeklindeki manzumenin ilk beyti:

"Biz mest-i elestüz bizüz ol vâlih-i hayrân

Ol hüsn-perestüz ki anı görmedi havrâ" (Kurt, 2015: 86)

1.4.7. Nevrûziyeler

Türk edebiyatında, şairlerin Nevruz gününü tebrik vesilesiyle devrin büyüklerine takdim etmek maksadıyla kaleme aldıkları kasîdelerin Nevrûzu tasvîr eden, o günün güzelliklerini ve özelliklerini anlatan nesîb kısmına "Nevrûziye" denir. Kâdirî şairlerin divanlarında bu anlamda bir nevrûziye yoktur. Kâdirî şairlerin şiirlerinde Nevruz, daha çok dinî ve tasavvufî anlamda, gazel ve murabba' nazım şekillerinde ele alınmıştır. Nevrûz; divanlarda, Allah'ın "Hayy" isminin cümle âleme tecelli ettiği gün ve Hz. Ali'nin doğduğu büyük bayram günü olarak tavsif edilmiştir.

Mahlas	Nevrûziye sayısı
Feyzî	1
Aşkî	1
Toplam	2

Hüsamzâde Feyzî Efendi'nin *Divan*'ında bulunan nevrûziye, 9 beyitlik bir gazeldir. İlk beyti:

"Rûh-bahş oldı eser bâd-ı sabâ nevruzdur

Sanki enfâs-ı mesihâdur hevâ nevruzdur" (Gülner, 1996: 156)

1.4.8. Mahşernâme

Mahşernâme, dinî edebiyatta, insanların ölümden sonra dirilip mahşer meydanına toplanması, amel defterlerinin açılması ve hesapların görülmesi gibi konuları ele alan türdür (Güzel, 1999: 814). Divan sahibi Kâdirî şairler içerisinde sadece Osman Şems Efendi, bu türde bir manzume kaleme almıştır (Bk. Yıldırım, 2013: 380).

Sonuç

Kâdirî tarikatının Anadolu'da temsil edilmeye başlandığı 15. yüzyıldan; tarikat faaliyetlerinin yasaklandığı 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadarki geniş bir zaman diliminde, divan tertip etmiş ya da bir divan oluşturacak kadar şiir söylemiş ve şiirleri daha sonra toplanarak divan haline getirilmiş olan 56 tane Kâdirî şair tespit edilmiştir. Bu 56 şairden 30 tanesinin divanı günümüze ulaşmıştır. Kaynaklarda varlığı zikredilen ancak günümüze ulaşmamış ya da bulunamamış divan sayısı ise 26'dır. Bu çalışmada divanı elimizde olan Kâdirî tarikatına mensup 30 şairin hayatına ve eserlerine ait bilgiler verilmiştir. 26 şairin ise adı, mahlası, doğum ve vefât yerinin yanı sıra divan sahibi olduklarını bildiren kaynaklar tablo hâlinde gösterilmiştir. Biyografileri verilen sūfî şairlerin hepsinin ortak özelliği, şiirlerini Türkçe yazmış olmalarıdır. Söz konusu bu şairler, aynı zamanda dinî-tasavvufî muhtevâlî ve didaktik nitelikte birçok mensur eser kaleme almışlardır. Farklı bir çalışmanın konusu olabilecek bu eserler de düşünüldüğünde Kâdirî tarikatına mensup şairlerin buldukları muhitlerdeki edebî, tasavvufî ve dinî hayatta oldukça etkili oldukları söylenebilir. Kâdirî tarikatına mensup şairlerin divanlarındaki dinî-tasavvufî türlere yönelik bilgiler değerlendirildiğinde, en fazla şiir yazılan türün, Allah ile ilgili manzum türler içerisinde yer alan münâcât türü olduğu görülmüştür. Bunun yanında Hz. Peygamber ile ilgili türlerden olan na' t türünde de hatırı sayılır oranda şiir inşâ edilmiştir. Nasihatnâme türü de Kâdirî şairlerin oldukça rağbet

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

ettikleri bir tür olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca, dinî edebiyatta nâdir olarak görülen elifnâme, mahşernâme ve şâbâniye gibi türleri de Kâdirî şairlerin divanlarında görmek mümkündür.

Kaynakça

- Abdülkâdir Gulâmî. (2009). *Sivashlı Gulâmî Dîvânı*. Asitan Yayınevi.
- Açıl, B. (2005). *Sırrî Râhile Hanım ve Dîvânı* (Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Adnî Mahmûd Paşa. (t.y.). *Divan*. Erişim Tarihi 05 Eylül 2023, <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/divan/107786>
- Ahmed İbn Hanbel. (2014). *Müsned: C. V* (Z. Yıldız, H. Yıldız, & H. Yıldız, Çev.). Ocak Yayıncılık.
- Akçay, A. İ. (2012). Manzum Şurûtu's-salâtlar/Salât-nâmeler. İçinde A. Yılmaz (Ed.), *Türk İslam Edebiyatı El Kitabı*. Grafiker Yayınları.
- Akot, B. (2011). *Müşâtak-ı Bitlisî: Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*. İnsan Yayınları.
- Akyol, İ. (2020). *Hanyalı Kami Divanı*. Kriter Basım Yayın Dağıtım.
- Alıcı, L., & Alıcı, G. (2019). Mar'aşîzâde Ahmed Kuddûsî'nin Vasiyyetnâme Adlı Eseri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), Article 1.
- Alıcı, L., & Gedik, S. (2018). Mar'aşîzâde Ahmed Kuddûsî ve İcâzetnâme-i Kuddûsî Adlı Eseri. *International Journal of Language Academy*, 6(22), 220-235. <https://doi.org/10.18033/ijla.3808>
- Alper, K. (2005). *Giritli Aşkî ve Divanı* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Andı, M. F. (2019). *Şiirin Ufku: Hz. Peygamber'i Şiirle Sevmek* (1. baskı). Ketebe Yayınları.
- Aslan, F., & Doğan, E. (2010). Mahmud Paşa Menkıbesi Üzerinde Dil Bilgisel ve Halk Bilimsel Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 39, Article 39. <https://dergipark.org.tr/pub/iutded/177762>
- Ateş, S. (2002). Kösetürkmen, Muharrem Hilmi. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 26, ss. 275-276). TDV Yayınları.
- Atmaca Karaman, Ö. (2019). *Aşkî Hüseyin Efendi Dîvânı (Edisyon-Kritik, Metin İnceleme)* (Yüksek Lisans Tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, M. U. (2007). *Kâimî Dîvânı Transkripsiyonlu Metni ve Tahlili* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydoğmuş Yüce, E. (2010). *Abdürrahîm Tırsî ve Divanı* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Azamat, N. (2007). Osman Şems Efendi. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 33, ss. 473-475). TDV Yayınları.
- Bal, M. T. (2021). *Kosova'da Kâdirilik* (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü.
- Bekar, A. K. (2019). *Kerküklü Tabiboğlu Divanı* (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgin, A. (1994). Türk Edebiyatında Nasihatnâme ve Emre'nin Tercüme-i Pendnâme-i Attâr'ı. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 93, 197-208.
- Bölükbaşı, R. T. (2015). Devriyeler. İçinde *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*. Dergâh Yayınları.
- Bursalı Mehmed Tahir. (1972). *Osmanlı Müellifleri: C. I*. Meral Yayınevi.
- Bursalı Mehmed Veliyyüddin. (2006). *İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri*. Sahhaflar Kitap Sarayı.
- Canım, R. (2009). Sâkinâme. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi: C. XXXVI* (ss. 13-14). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

- Canım, R. (2010). *Divan Edebiyatında Türler* (1.baskı). Grafiker Yayınları.
- Çakır, A. (2006). *Mehmet Rifat Efendi'nin "Nefhatü'r-Riyâzi'l-Âliye" Adlı Eserinin Işığında Anadolu'da Kâdirîlik* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalık, F. (2009). *Eşrefzâde İzzettin ve Tefsiri: "Enisül-Cenân"* (Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelebi, A. H. (2002). *Eşrefoğlu Dîvânı*. Hece Yayınları.
- Çelebioğlu, Â. (1998). Türk Edebiyatında Mazmun Dinî Eserler. İçinde *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çelik, İ., & Çelik, İ. (2010). Bir Sufi Şair: Abdülkâdir-i Gulâmî (1271-1303/1854-1886). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 42, 97-118.
- Çelik, İ., & Dumlu, M. (2018). Kâdiriyye Tarîkatı Hâlisiyye Şubesi Mürşidlerinden Elazığlı Hacı Ömer Hüdâyî Baba (v. 1321/1905) Hayatı Eserleri Fikirleri. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VII(14), 89-124.
- Çınarcı, M. N. (2007). *Şeyhülislâm Ârif Hikmet Beyin Tezkiretü's Şu'ârâsı ve Transkripsiyonlu Metni* [Yüksek Lisans Tezi]. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, G. K. (2013). *Kosova Türk Halk Şiiri* (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, A. (2002). *Kuddûsî Dîvanı*. Akçağ Yayınları.
- Dolamaç, E. N. (2018). *Suyolcuzâde Ahmed Nehrî Dîvânı* (Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durkaya, H. (2018). Hamdî'nin Dîvan-ı Hamdî/Pendiyye-i Hamdiyye'sinde Yer Alan İki Tür/Tarz Örneği: Tövbe-name, İcazet-name. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 58, Article 58.
- Durmuş, İ. (1988). Abdünnâfi İffet Efendi. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi: C. I* (s. 288). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Erbay, N. (2015). *Dîvân-ı Hamdî/Pendiyye-i Hamdiyye İnceleme-Metin*. Fenomen Yayıncılık.
- Erdem, V. M. (2019). *Şerîf Ali'nin Mecmû'a-i Gazeliyyâtı: İnceleme-metin* (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, M. (2011). *Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler* (Doktora Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erverdi, E. (Ed.). (1979). Feyzî Osman. İçinde *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler/İsimler/Eserler/Terimler): C. III*. Dergâh Yayınları.
- Erzurumlu Mütevekkilzâde Hacı Ali Galib Efendi Divânı (Z. Kumcu, Çev.). (1993). Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Esad Mehmed Efendi. (2001). *Esad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Sâfâ-Endûz'u İnceleme-Metin*. Erişim Tarihi: 08.09.2023, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları e-kitap. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-212024/esad-mehmed-efendi-bagce-i-safa-enduz.html>.
- Eşrefoğlu Rumî. (2002). *Tarikatnâme*. Gelenek Yayınları.
- Fatîn Davud. (2017). *Fatîn Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr)*. Erişim Tarihi: 08.09.2023, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları e-kitap. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195831/fatin-tezkiresi.html>.
- Gölpınarlı, A. (Ed.). (1992). *Alevî Bektâşî Nefesleri* (2. baskı). İnkılâp Kitabevi.
- Göre, Z. (2018). Bir Meded Destânı: Kâdirî Şeyhi Süleymân Hamdî'nin Manzûme-i İstimdâdiyyesi. *Route Educational and Social Science Journal*, V(13), 1-39.
- Griffe, H. M. E. (2005). *Osmanlı'nın Hizmetkarı: Galip Ali Paşa Rızvanbegovic-Stocevic*. Berikan Yayıncılık.
- Gülнар, Ö. (1996). *Hüsâm-zâde Feyzî Dîvânı (İnceleme-Metin)* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

- Güneş, M. (1994). *Eşrefoğlu Rûmî ve Dîvânı* (Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngör, Z. (2000). *Türk Edebiyatında Hilye-i Nebevîler ve Nesîmî Mehmed'in Gülistân-ı Şemâil'i* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngör, Z. (2012). Mûnâcât. İçinde A. Yılmaz (Ed.), *Türk İslam Edebiyatı El Kitabı*. Grafiker Yayınları.
- Güzel, A. (1999). *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*. Akçağ.
- Hacı Muharrem Hilmî Efendi. (2003a). *Dîvân-ı Sırrî*. Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Hacı Muharrem Hilmî Efendi. (2003b). *Kâdirî Yolu Sâliklerinin Zikir Makamları ve Zâkirlere Hediye*. Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî. (2017). *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*. Erişim Tarihi: 05.09.2023, Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap.
- Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Direktör). (2006). *Kur'an-ı Kerim Meâlî* (15. baskı). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Halim Giray. (1990). *Gülbün-i Hânân*.
- Hamad, K. O. (2015). *Abdulkâdir Talebânî'nin (Fâiz) Türkçe Şiirleri (İnceleme- Gramer- Sözlük)* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hazret-i Pîr-i Sâni Ahmed Süreyyâ el-Kâdirî. (2019). *Hazret-i Süreyyâ Dîvânı ve Vâridâtı*. Revak Kitabevi.
- Hersekli Ârif Hikmet. (1334). *Divan*. Âsâr-ı Müfide Kütüphânesi-Matbaa-i Âmire.
- Hersekli Ârif Hikmet. (2018). *Makâleler: İnceleme-metin* (1. baskı). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Hüseyin Râmiz. (1994). *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Hüseyin Vassaf. (2006). *Sefîne-i Evliyâ*. Kitabevi.
- Hüseyin Vassaf. (2012). *Risâle-i Müştâkıyye*. Kırkambar Yayınları.
- İnal, İ. M. K. (1969). *Son Asır Türk Şairleri: C. III*. Milli Eğitim Basımevi.
- İsen, M., & Macit, M. (Ed.). (1992). *Türk Edebiyatı'nda Tevhidler: Antoloji* (1. baskı). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kabak, T. (2014, Ocak 2). *Keşfi, Mustafa*. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kesf-mustafa> (Erişim Tarihi: 06.10.2023).
- Kâmî Yahya Efendi. (t.y.). *Tezâkir*.
- Kara, A. (2007). *İzzî Divanı (Tenkitli Metin-İnceleme)* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kara, M. (2010). *Eşrefoğlu Rûmî*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kara, M. (2011). *Bursa'da Kırklar Meclisi*. Bursa Kültür AŞ.
- Karakuş, E. (2019). *Seyyid Ahmed Cemâlî Divanı (İnceleme-Metin)* (Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keskin, M. S. (2019). *Derviş Selim Sırrî Divanı (inceleme-metin-diliçi çeviri-dizin-tıpkıbasım)* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, A. (2010). *Kudsî Dîvânı (inceleme-metin)* [Yüksek Lisans Tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, A. (2013). Kudsî Dîvânı Üzerine. *Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu, Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu Anısına*, 98-107.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

- Kılıç, F. (2004). Giritli Divan Şairleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, X(32), 275-294.
- Köksal, M. A. (1983). *Hak Âşık'ı, Büyük Mürşid Ahmed Kuddûsî (K.S) Hayatı, Mesleki, Üstün Kişiliği, Eserleri*. Fon Matbaası.
- Kurt, H. (2015). *Şeyh Mehmed Sırrî Dîvânı İnceleme-Metin* (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurt, H. (2020). Şeyh Mehmed Sırrî Efendi'nin Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ile Tarîk-i Ta'bir ve Terbiyenâme-i Dervişân Adlı Risalesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, Article 50.
- Kuyumcu, F. (1982). *Kuddûsî Divânı*. Gaye Matbaacılık.
- Külliyât-ı Kuddûsî*. (t.y.).
- Lejla, S. (2008). *Hasan Kâ'imî Efendi'nin Vâridâtı İnceleme Metin* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Levend, A. S. (2016). Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri. İçinde *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları: C. II. Türk Tarih Kurumu Yayınları*.
- Mehmed Kemâl Gündoğdu (Direktör). (1997). *Müştaş Baba: Dîvânı*. Milli Eğitim Basımevi.
- Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmanî: C. III. Tarih Vakfı Yurt Yayınları*.
- Mehmed Şemseddin. (1997). *Bursa Dergâhları (Yâdigâr-ı Şemsî I-II)*. Uludağ Yayınları.
- Mehmed Tevfik. (2017). *Kâfile-i Şu'arâ*. Erişim Tarihi: 08.09.2023, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları e-kitap. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196469/mehmed-tevfik-kafile-i-su39ara.html>.
- Mehmet Akif, E. (1975). *Safahat*. İnkılap ve Aka Yayınevi.
- Muallim Naci. (1986). *Osmanlı Şairleri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Müşevviku'l-Uşşâk*. (t.y.).
- Müştaş Mustafâ b. İbrâhîm Bitlisî. (t.y.). *Âsârü'l-Müştaş Esrârü'l-Uşşâk*.
- Nûrî Osman Hanyevî. (2006). *Girit şâirleri: Tezkire-i şu'arâ-yı cezi' re-i Girid*. Akçağ Yayınları.
- Öksüz, M. (2013). *Artvin Âşıklık Geleneği* (Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özgül, M. K. (2012). *XIX. Asrın Özel Bir Edebiyat Mahfeli Olarak: Encümen-i Şuarâ*. Kurgan Edebiyat.
- Özgül, M. K. (2015). *Şiirin Hazanında Gazel Dökenler -II Hersekli Ârif Hikmet Bey* (1. baskı). Kitabevi.
- Özkul, M. (1972). *Divân-ı Müştak Baba Hayâtı ve Eserleri*. Erenler Matbaası.
- Öztürk, A. (2012). Şayhiyeler. İçinde A. Yılmaz (Ed.), *Türk İslam Edebiyatı El Kitabı*. Grafiker Yayınları.
- Öztürk, A. (2019). İslâmî Türk Edebiyatında Esmâ-i Hüsnâ. *İslami İlimler Dergisi*, 14(2), Article 2. <https://doi.org/10.34082/islamiilimler.630668>
- Pekolcay, A. N., & Uçman, A. (1995). Eşrefoğlu Rûmî. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 11, ss. 480-482). TDV Yayınları.
- Revnakoğlu Arşivi*. (t.y.-a).
- Revnakoğlu Arşivi*. (t.y.-b).
- Rexhepagiqi, J. (2003). *Dervishët dhe teqetë: Një Kosovë, një Sanxhak dhe një rajonet tjera përreth* (Botimi i dytë i plotësuar). Dukagjini.
- Saatçi, S. (t.y.). Tabiboğlu. İçinde *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*. Erişim Tarihi: 11.08.2023, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78493/irak-kerkuk-turk-edebiyati-6cilt.html>.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

- Samic, J. (2001). Kâimî. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi: C. XXVI* (s. 215). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Savran, Ö. (2014). *Malatyalı Sabri Divanı*. Malatya Kitaplığı.
- Savran, Ö., & Keklik, S. (2013). Edebiyatımızda Ehl-i Beyt Sevgisi Çerçevesinde Malatyalı Sabri Divanı Örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(Volume 6 Issue 8), 1031-1031. <https://doi.org/10.9761/JASSS1960>
- Selman Aşkî el-Kâdirî el-Âhî. (2016). *Sâkî-i Aşk*. Revak Kitabevi.
- Seyyid Sırrı Ali. (1992). *Tuhfe-i Rûmî : Kâdirî ler Âsitânesi'nin Manzum Târihçesi*. Âsitâne Yayınları.
- Sırrî Mehmed Kadirî. (t.y.-a). *Risâle-i Tahkîk* (15/4, vr. 81-a/85-b). Erişim tarihi 09.08.2023, <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/divan/114605>
- Sırrî Mehmed Kadirî. (t.y.-b). *Tarîkat-nâme ve Nesâ'ih-i Mürşid-i Dervişan* (15/2, vr. 58-a/71-a). Erişim tarihi 09.08.2023, <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/tar%C3%AEkat-name-ve-nesaih-i-mursid-i-dervisan/114609>
- Sona, İ., & Keskin, M. S. (2019). Türk Edebiyatında “Sırrî” Mahlaşlı Şairler ve “Derviş Selim Sırrî Dîvânı”. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), Article 1.
- Suad el-Hakîm. (2017). *İbnü'l Arabî Sözlüğü* (E. Demirli, Çev.). Alfa.
- Suat Ak (Direktör). (2012). *Çıktım Erik Dalına: Yunus Emre'nin Bir Şiirinin Üç Şerhi* (2. baskı). Büyüyenay Yayınları.
- Sunar, H. (1998). *Ahmed Kuddusi'nin Hazinetü'l-Esrar ve Ganimetü'l-Ebrar Adlı Eserinin Terceme, Tahric ve Tahlili* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Süleyman Ateş (Direktör). (2007). *Ömer Hüdâyî Baba Dîvânı*. Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Şahin, H. A. (1994). *Hersekli Arif Hikmet Bey Divanı* (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, S. (2004). Bir Gönül Tekkesi Şeyhi Seyyid Osman Nureddin Şems (ö.1883) ve Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü'ş-Şühedâ'sı. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 26.
- Şimşek, S. (2009). Osman Şems Efendi'nin Âdâbu'l-Mürîd Fî-Sohbeti'l-Murâd Adlı Mesnevîsinin Tahlili. *Turkish Studies, Volume 4 Issue 7(4)*, 538-592. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.918>
- Tarlan, A. N. (2019). *Divan Edebiyatında Tevhidler ve Muamma*. Ketebe Yayınları.
- Tek, A. (2017). *Tarihi Süreçte Tasavvuf ve Tarikatlar* (2. baskı). Bursa Akademi.
- Tekindağ, Ş. (2003). Mahmud Paşa. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi: C. XXVII* (ss. 376-378). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahmud-pasa>
- Terzibaşı, A. (2013). *Kerkük Şairleri: C. II*. Ötüken Yayınları.
- Toparlı, R. (1992). *Abdülkadir Gulâmî Dîvân*. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tökel, D. A. (2016). *Divan Şiirinde Harf Simgeçiliği* (2. Baskı). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları.
- Uçman, A. (2014). Devir Nazariyesi ve Osmanlı Tasavvuf Edebiyatında Devriyyeler. İçinde *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler: Kaynaklar-Doktrin-Ayin ve Erkan-Tarikatlar-Edebiyat-Mimari-İkonografi-Modernizm*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Uçman, A. (2019). *Müzekki'n-Nüfus*. İnsan Yayınları.
- Uluç, R. (2013). *Müşâtâk Baba Âsârü'l-Müşâtâk Esrârü'l-Uşşâk (İnceleme-Tenkitli Metin)* (Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uludağ, S. (1988). Âdâbü'l-Mürîd. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi: C. I* (ss. 336-337). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

- Uludağ, S. (2012). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. Kabalcı Yayınevi.
- Uludağ, S., & Köksal, M. A. (2002). Kuddûsî Ahmed Efendi. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi: C. XXVI* (ss. 315-316). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Uzun, M. İ. (1998). Hilye. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi: C. XVIII* (ss. 44-47). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Ünver, S. (1954). Mahmud Paşa (Adnî Mahmut Paşa). İçinde *Fâtih ve İstanbul* (1-II, ss. 7-!2). İstanbul Fethi Derneği Neşriyatı.
- Vergili, O. (2020a). *Hacı Hulûsî Baba Divanı* (Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vergili, O. (2020b). Hacı Hulûsî Baba ve Divanı. *International Journal of Filologia Uluslararası Hakemli E-Dergi / Referee International E-Journal*, 3.
- Yalçınkaya, Y. (2019a). *Kerküklü Seyyid Şükrî Dîvânı (Notlandırılmış metin-inceleme)* (Doktora Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Yalçınkaya, Y. (2019b). XIX. Asır Kerkük Şuarasından Seyyid Şükrî ve Dîvânı. *Türk Dili Araştırmaları Yılığı- Belleten*, 68, 113-156. <https://doi.org/10.32925/tday.2019.32>
- Yalçınkaya, Y. (2021). Molla Sabir'in Kardeşlik Dergisinde Tefrika Edilen "Kerkük Şairleri" İsimli Eseri. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, VIII(20).
- Yaşaroğlu, M. K. (2010). Şâban. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi: C. XXXVIII* (ss. 235-238). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Yekbaş, H. (2014, Kasım 26). *Hamdî, Süleyman Hamdî*. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hamdi-suleyman-hamdi> (Erişim Tarihi: 05.09.2023).
- Yeniterzi, E. (1989). *Dîvan Şiirinde Na't* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, Y. (2013). *Osman Şems Efendi, Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (Metin-İnceleme-Tahlil)* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, Y. (2014). Osman Şems Efendi'nin Şiirlerinde Dînî ve Tasavvufi Muhteva. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(1), Article 1. <https://doi.org/10.18505/cuifd.254636>
- Yıldız, A. (2012a). Ramazâniyeler. İçinde A. Yılmaz (Ed.), *Türk İslam Edebiyatı El Kitabı*. Grafiker Yayınları.
- Yıldız, A. (2012b). Regâbiyyeler. İçinde A. Yılmaz (Ed.), *Türk İslam Edebiyatı El Kitabı*. Grafiker Yayınları.
- Yıldız, A. (2012c). Şefâat-nâmeler. İçinde A. Yılmaz (Ed.), *Türk İslam Edebiyatı El Kitabı* (ss. 239-243). Grafiker Yayınları.
- Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler: Ansiklopedik Sözlük* (Birinci baskı). Kesit Yayınları.
- Yılmaz, O. (2014a). *Hamdî Efendi'nin "Manzûm Münâcât ve Arz-ı Hâcât- Manzûm Esmâ-i Hüsnâ Şerhi" Adlı Eseri (İnceleme-Metin)* [Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, O. (2014b, Kasım 3). *Hamdî Efendi*. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hamdi-efendi> (Erişim Tarihi:16.08.2023).
- Yücel, B. (2002). *Mahmud Paşa, Adnî Divanı*. Akçağ Yayınları.
- Zakir Şükrü Efendi. (1980). İstanbul Tekkeleri Silsile-i Meşâyihî. *İslam Medeniyeti Dergisi*, 4(40), Article 40.
- Zübeyiroğlu, R. (1989). *Mecmû'atü't-Terâcim: Mehmed Tevfik Efendi* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124